

Петро ЛІНИНСЬКИЙ

повернене з небуття

Виникнення
та розвиток
рельєфної кахлі
в Галичині

Львів 1998

бібліотека українського мистецтва

uartlib.org

ПЕТРО ЛІНИНСЬКИЙ

ПОВЕРНЕННЯ З НЕБУТТЯ

**Виникнення та розвиток
рельєфної кахлі в Галичині**

Львів 1999

Мою довголітню збиральницьку працю та виставку присвячую світлій пам'яті Митрополита Андрея Шептицького - великого Опікуна і Мецената нашої культури.

Автор.

*Львів-Брюховичі
1959-1999рр.*

ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК РЕЛЬЄФНОЇ КАХЛІ В ГАЛИЧИНІ

Збиранням кераміки минулих віків, а радше "черепків", що осталися після неї, я займався послідовно на протязі майже сорока років. Ця моя "черепкова Одисея" розпочалась весною 1959 року, коли я вперше побував на живописних скелях біля села Урич, що на Стрийщині. Зразу при вході на дитинець колишньої твердині я наткнувся на земляний обрив, з якого виставало багато обломків давньої кераміки. Зацікавлений цим, я почав їх випорпувати. Виявилось, що між скелею і давнім муром, що вже сьогодні не існує, утворилась невелика прогалина, куди предки скидали череп'я і всякий непотріб.

Я побував там декілька разів у різних відступах часу, доки не розчистив цього давнього звалища сміття. Крім великої кількості черепків, я знайшов там декілька залізних наконечників стріл, острогу, чеську срібну монету часів Вацлава II (1278-1305) і ще дещо.

Та вистачило цієї пригоди, щоби я на десятки років "захворів" на збирання черепків — решток культури нашого минулого.

Тоді цей грандіозний об'єкт в Уричі ще не будив особливих зацікавлень, і тільки дехто знав про його існування. Щойно в 1973 році бл.п. Роман Багрій від імені Історичного музею розпочав там пошуки, які одначе виявились не надто плідними. Тоді я на його руки передав усі мої знахідки з Урича-Тустані, а було цього щонайменше трикратно більше, ніж привезено з експедиції.

Музейна Вчена Рада схвально прийняла звіт та на основі представленого матеріалу провела вступну атестацію цього унікального оборонного об'єкту і рекомендувала його комплексне дослідження.

Так, по суті, розпочався шлях грандіозного відкриття.

Збирання черепків було спочатку моїм хоббі, але я скоро зрозумів, що розшуки, виявлення та повернення з небуття керамічної культури наших предків повинні стати моїм прямим національним обов'язком. Так теж і сталось. Увесь мій особистий вільний час я всеціло присвячував цій ідеї.

Передусім йшлося про пам'ятки кераміки відносно наймолодшого періоду — від татаро-монгольського лихоліття по XVIII століття включно, який, на жаль, випав з поля зору археологів і, через відсутність свіжого наглядного матеріалу, також з поля зору науковців-спеціалістів.

Щоб не бути голослівним, наведу приклад, що здається неймовірним. У 1967 році у Львові мала відбутися престмжна наукова конференція керамістів. Фоном для цього симпозіуму мала стати виставка "Від Трипілля — по наші дні". З цією метою організатори виставки випозичили з музеїв Львова потрібні експонати, які репрезентували б кожен епоху, але крім однієї — наймолодшої, т.зн. від помонгольського часу по XVIIIст. Як тоді виявилось, у жодному із львівських музеїв не знайшлося хоча б одного керамічного предмета, який можна було б віднести до цього періоду. Тоді я запропонував свою послугу і керамікою із моєї збірки заповнив цю прогалину у виставці. Так було врятовано "керамічне обличчя" львівського музейництва.

Тому глибоко вражає той жалюгідний факт, що період, коли наші безпосередні предки на протязі п'яти-шести століть творили власну високу керамічну культуру, зовсім не віддзеркалений у наших музеях, немовби ця культура зовсім не існувала. А достатньо було б, якби археологічні експедиції, що копають "глибоко", добачали і верхні молодші прошарки, які часто несуть багату інформацію про згаданий період, вилучений матеріал передавали б у музеї для остаточного опрацювання. Таким чином наші музеї могли б роздобути дефіцитні експонати.

В наш час у світі новітня археологія завойовує щораз більшу популярність і права. У нас же відносно недавно також зацікавились цими проблемами. Це радісний факт, тільки щоби на результати не треба було чекати надто довго. Бо гіркою правдою є те, що навіть найкращий матеріал, який не задіяний — мервецький.

* * *

Як воркутський шахтар у минулому, я всі свої робочі навички і гарт примінив при пошуках решток давньої кераміки. Метод мій був справді шахтарський, бо як і вони, я “добичу” видирав із профілю землі.

Я не проходив байдуже повз жоден розкоп землі, що зустрічався на моїй дорозі. Були це котловани новобудов, розкопані вулиці для проведення підземних робіт. Часом стрімкі обриви заскакували знахідками, як наприклад, в Уричі чи П'ятничанах, або навіть просто розоране поле, як у Підгородді.

Уважно простежуючи розкоп, відразу орієнтуєшся, що можна по ньому сподіватися. Завжди, із зручним наплечником на рамені, я був готовий до роботи. Головним і випробуваним моїм інструментом був шпатель власного помислу. Це міцне долото, розклепане у мечоподібне закінчення. Не лопатою, що властиво нищить культурний шар, а цим шпателем я розрихлював землю, з якої “пропускаючи” ґрунт крізь пальці, відбирав навіть найменші фрагменти кераміки.

Такий метод виявився дуже плідним, про що засвідчує збірка. На практиці це був в основному керамічний брукт, і лише дуже рідко щастило знайти щось більш-менш ціле. Важко сказати, скільки тон землі пройшло через мої руки, але напевно багато.

Внаслідок пошуку при допомозі мого шпателя, у березі чи обриві постає печера глибиною 1-1,5 м. І тут я хотів би застерегти можливих послідовників-шукачів. Якщо над такою печерою небагато землі — це не грізно, але якщо землі є декілька метрів — оберігайтесь! Свого часу я сам проявив необережність, і ледве не був присипаний кільканадцятитонним обривом землі. Врятувало мене хіба чудо і “перекур”.

Після очищення і сегрегації здобутого матеріалу я намагався хоч що-небудь зібрати цілого, та не завжди це мені вдавалося. Я не зневірювався, бо передчував, що наступним разом мене може чекати успіх.

За усі роки моєї “керамічної Одисеї” мені пощастило зібрати і повернути з небуття доволі багато давньої кераміки. Та найголовніше в цій збірці — це колекція наших давніх кахель. Мабуть до них я мав особливо “легку руку” і багато щастя.

Зібрані старинні кахлі ледве чи мають собі рівню, бо налічують біля трьохсот неповторних зразків. Збірка охоплює, мабуть, усі види кахель, на основі яких можна простежити увесь хронологічний процес розвитку рельєфного кахлярства на наших землях. Без сумніву, ця збірка несе у собі історико-пізнавальні та науково-мистецькі вартості. Часові границі зібраних кахель обіймають період від початків їх появи по новіші часи, а територіально покриваються з сучасною картою Галичини.

Гіпотетично можна твердити, що кількість зразків кахель все-таки обмежена. Деякі з них вже знайдені, а решта ще жде під землею свого щасливого відкриття. Чи можна нехтувати якимось, хоча б одним, дотепер невідомим зразком?

За всю мою збиральницьку практику лише небагато кахель я знайшов відносно цілими. Найчастіше це була велика кількість керамічного брукту, і, щоби з нього що-небудь скласти, треба було вложити у це багато праці. Часто ряд черепків з цієї самої форми, отже, однорідних за декором, але з різних кахель удавалося скласти у відірвані фрагменти. Як же в такій ситуації домогтися повної реконструкції декору, бо це для кахелезнавства, напевно, найважливіше! Я вирішив тоді ці зібрані фрагменти припасувати до себе і об'єднати в одну цілість. Часто сам процес розгадання композиції декору займав багато годин, а “мозаїчний” монтаж цілості обходився інколи десятками годин. Так відроджувалась невідома кахля, складена, звичайно, з кільканадцяти, а то і більше частин. Очевидно, що при такому складному процесі реконструкції рештки пощерблених румп, що не несли нічого пізнавального, приходилось з технічно-

практичних оглядів усувати.

Часом, датування кахель стисло пов'язують із висотою румпи. На мою думку, висота румпи не обов'язково зв'язана із часом появи даних кахель, а може бути наслідком привычки кожного майстра зокрема. І тому румпа ледве, чи може бути вирішальним фактором для датування кахель.

* * *

Де і коли виникли ogrivальні кахлі — це кардинальне питання, що в сучасну добу всепізнання нуртує багатьох дослідників, що зацікавлені цією темою.

Ця проблема нечасто появляється в публікаціях, які в основному, обмежуються лише констатацією і описом поодиноких випадкових знахідок, а в ширшому масштабі це питання не ставиться.

Щоб збагнути цю проблему, слід передусім з'ясувати, в якій частині Європи могла виникнути ogrivальна піч, що згодом стала основою, на якій появились кахлі. Тут треба наголосити, що у глибоку давнину, ба навіть ще в середньовіччі, на більшості території Європи, особливо Західної, ogrivальні печі взагалі не були відомі. Там домінували каміни і паленища. Про це, щоправда, досить скупо інформував відомий шведський дослідник Суне Амброзіані¹ на початку нашого століття. Правдоподібно, тоді ще цей дослідник не припускав, що витоків появи печі на нашому континенті слід шукати не на західному, а на східному пограниччі Центральної Європи. Там у смугі лісостепу, на території сьогodнішньої України, племена, яких нині називаємо трипільцями, вже 4-5 тис. років тому вмiли споруджувати справжні печі. Археологічні експедиції щораз підтверджують це явище. Ці печі були здебільшого глинобитні, але деякі споруджувались з випалених глиняних плиток. На такі плитки, немов мікроплінфи, вдалося натрапити на трипільському поселенні біля м. Тисьмениці на Івано-Франківщині. Було їх доволі багато, безладно покинутих якоюсь експедицією. Можливо, саме з таких плиток трипільці споруджували свої печі. Засвідчував би про це великий відсоток половин в глині, з якої вони зроблені. Після випалення вони ставали мікропористими, а ця структура у значній мірі робила їх більш вогнестійкими і міцними. Розміри такої плитки 13x11x2 см.

Отже, без сумніву, можна твердити, що на території України вже кілька тисяч років тому освоєно спорудження ogrivальних печей і ледве чи в якій іншій частині Європи знайдеться який-небудь відповідник трипільським печам.

Дуже важко було б відповісти на питання, як далі протікала криза віки, що змінювались тисячоліттями, історія трипільської печі. Може колись вдасться вченим зібрати всі фрагменти потрібної інформації і сказати, як, не дивлячись на усі історичні катаклізми, що вирували на цих землях, ідея трипільської печі не тільки збереглась, але розвивалась у часі і просторі аж по новітні часи.

Німецький дослідник-етнограф Герміанц⁵ твердив, що печі були поширені майже виключно між слов'янськими племенами. Очевидно, дослідник повинен би був мати на увазі лише тих слов'ян, що замешкували смугу лісостепу, бо слов'яни, що проживали поза цією зоною печей таки не знали. Прикладом може тут служити праслов'янське поселення Біскупін, що на півночі Польщі, якому понад 2 тис років. Слідів яких-небудь печей там не виявлено, а тільки паленища, вимощені камінням.

В античну та вже історичну добу Русі-України піч глибоко вкоренилась у наш побут та фольклор, ба що більше, наш нарід відплатив їй за всі блага, які вона принесла з правіків — любовно її підбілюючи, інколи розмальовуючи у квіти, вкінці прикрасив її чудовими кахлями!

Нині мусів би дослідник Амброзіані прийняти до відома, що експансія кахлевої печі не йшла із Заходу на Схід, а навпаки. Печі, що виводять свій родовід від трипільських, заповнили Європу із Сходу.

Починаючи із перших випадкових знахідок, мою особливу увагу привернули кахлі. Їх фрагментарна нерозгадана таємничість вимагала багато зусиль, щоби повернути їх із небуття. Складаючи окремі кусочки, я відтворював їхню давню втрачену красу. Так розросталась збірка, а кожне нове відкриття поширювало мій “керамічний світогляд”. Саме не на теоретичних, а на безпосередніх контактах з виявленими знахідками базуються мої подальші пізнання та висновки. Це сприяло формуванню особистої думки на ряд проблем нашого кахлярства, проблем, які на жаль, все ще мало вивчені і будять контрверсії.

“Ахіллевою п'ятою” нашого керамікознавства помонгольського періоду у загальному, а у кахлярстві зокрема, є атестація знахідок. Властиво відсутні скоординовані критерії кахледатування, вони часто суперечливі та вводять в цю проблему хаотичність.

Зібрані поодинокі зразки стали колекцією (біля 300 екземплярів), на основі якої можна відносно докладно прослідкувати увесь розвиток нашого кахлярства. Безперечно, що неупереджене, глибинне дослідження цього матеріалу допомогло б остаточно розв'язати ряд спірних питань.

Мою збиральницьку працю завжди супроводила нуртуюча думка: звідкіля все це взялося, який був початок і шлях нашого кахлярства? Різні концепції схрещувались, але логічна та переконлива розв'язка довго не знаходилась. Аж поки біля сторожової вежі в П'ятничанах між виявленим мною керамічним брухтом найдавніших, дотепер виявлених, горшкових кахель, було знайдено половинку дивовижної ні то пластини, ні то кахлі, неподібної ні на що дотепер бачене. Навіть після реконструкції стояла проблема, як цю знахідку назвати. Справляла вона враження чогось проміжного між своєрідною облицювальною пластиною, а зачатком новоутвору, що вневдовзі мав змінитись у справжню ogrivальну кахлю. Саме тому можна вважати, що найбільш відповідною для неї назвою буде — **першокахля** (іл.2). Зроблена вона на гончарному крузі, з відформованими у квадрат, високими бортами. Для кращого зрозуміння подаю здогадний процес її виконання.

На гончарному крузі заготовлено “паляницю”, діаметром 0.25м, товщина — понад 1см. Посередині накинутий декор гончарського типу: три доволі високі відцентричні круги, яких “хребти” приоздоблені послідовними відпечатками, а центральний імітує пупляк квітки. На цю заготовку накладано квадратну рамку-шаблон, висотою біля трьох сантиметрів. Усі чотири чвертькруги, що поза шаблоном, підношено вертикально і після закріплення наріжників, зрізувано поверх шаблону. Так, правдоподібно, поставала наша першокахля.

У публікації п.М.Малевської² — дослідниці з Санкт-Петербурга, репродукується фрагмент “загадкового керамічного диску” діаметром 24см. Йому відведено, заледве, декілька речень, які по суті, крім констатації факту, властиво нічого не пояснюють. Та маючи перед очима п'ятничанську першокахлю, фрагмент крилоського диску не повинен будити особливої загадковості. Він, вже на перший погляд, зовнішньо носить риси подібності до виявленої першокахлі. Про здогадний процес її виготовлення говорилось вище, тепер скажу, що можна “вчитати” з репродукції крилоського диску. Отже, діаметр його 24см. Здогадна величина “паляниці” диску, з якого була виготовлена п'ятничанська першокахля, дорівнювала 25см. Можна сказати, що ці дві величини майже ідентичні. Першокахля має відцентричний гончарський декор. На репродукції крилоського диску помітний у центрі невеликий квадрат, заповнений орнаментом. Отже, принцип центрального декору в обох цих знахідках однаковий, тільки виконаний у двох різних техніках: гончарській і форматорській. На репродукції диску помітні сліди ще одного, вже більшого квадрату — це замарковані лінії згину, що після піднесення країв до вертикалі, будуть творити високі борти.

Підсумовуючи порівняння, можна твердити, що обидві знахідки — це одне і те саме явище, лише у різних фазах виконання: п'ятничанська першокахля — це

готовий продукт, натомість факт, що крилоський диск покритий глазурою, свідчить про його якусь завершену стадію. Очевидно — це не є заготовка, а еталон для мультиплікації заготовок, з яких у завершальному етапі постануть першокахлі.

Чи не найбільш вагомим є сам факт, що крилоський диск виявлено у відомому звалі декоративних цеглинок (вони ж т.зв. плитки II-го типу) близько Золотого Току. Цього факту не можна не дооцінити, бо він наглядно доказує “генетичну”, а також часову близькість цеглинок і першокахлі. Ледве чи можна знайти більш переконливі докази, що п'ятничанська першокахля є нічим іншим як дуже своєрідним повторенням крилоської декоративної цеглинки, що тим самим підтверджує їх однакову облицювальну функцію.

Якось видалась можливість оглянути ряд крилоських, т.зв. плиток II-го типу, і саме виключно про цю категорію давньої кераміки тут буде йти мова. Напевно, такий сухий робочий криптонім мало відповідний для таких особливих реліктів. За технікою виконання вони найближчі до звичайної цегли, але через їхню виняткову привабливість і довголіття називатиму їх крилоськими декоративними цеглинами, або просто цеглинками (іл.1).

Є декілька гіпотез про можливе практичне пристосування крилоських цеглинок (плиток II-го типу) та кожна з них сумнівна. На цю тему хотілось би висловити і мою точку зору: де вони могли, а де не могли бути ужиті за призначенням.

1. На мою думку, вони не призначувались для церковної долівки, бо хто ж для такої цілі робить рельєфне покриття, та ще й у такій мистецькій витонченій манері? Крім того, якщо справді у тематиці цеглинок є закодована прахристиянська символіка, чому тоді по них мали б ходити нащі предки? Як вдержати таку рельєфну підлогу в чистоті, як забезпечити від неминуче скорого та цілковитого знищення рельєфу?

2. Відносно гіпотетичних панелей в інтер'єрі новозбудованої церкви Успіння в Крилосі, то там, де стіни є з тесаних блоків, панель взагалі зайва. Тим більше вона була б недоцільна у гіпотетичній дерев'яній церкві, що мала б стояти десь недалеко Успенського собору, чи навіть у кедровій княжій палаті. Цегла дуже погано “зживається” з деревом через вкрай різний коефіцієнт розширення обох матеріалів. Така панель була б у безнастанному процесі руйнування та ремонтів.

З моєї точки зору, цеглинки призначались виключно для облицювання печей і стали, по суті, першою ланкою у розвитку кахлярства.

Край наш лежить на географічному вододілі Балтії і Чорномор'я, отже, на стику впливів як Сходу так і Заходу, у самому центрі Європи. Візантійські впливи були нам завжди близькі, але і романські не були аж такими далекими. Тому розважати, чи крилоські декоративні цеглинки (вони ж плитки II-го типу) є реліктом суто візантійським чи романським — не є особливо суттєвим.

Цеглинки — це натуральний конгломерат цих двох течій у творчій інтерпретації наших місцевих майстрів. Їхні творчі руки виготовили матриці, відформували цеглинки з нашої місцевої глини і випалили їх полум'ям слов'янського Перуна. Тому вони наскрізь наші і невід'ємні нашої культурній спадщині.

Важко повірити, що для виготовлення таких цеглинок треба було, начебто, “імпортувати” майстрів аж із чужого краю, чиї недалекі предки самі ще були кочовиками. Важко теж повірити, що наші земляки - глиноміси, в душах яких був закодований мистецький хист багатьох поколінь, не зуміли б створити набір цих прекрасних цеглинок. Слід твердо і остаточно повірити у нездоланну творчу силу власного народу, що споконвічно творив високе мистецтво, без огляду на всі лихоліття, війни і негаразди, що зустрічались на його історичному шляху.

Прадавні традиційні печі в Русі-Україні були здебільшого глинобитні, у плані овальні з півсферичним завершенням. Безнастанно підмазувані, напевне вимагали

постійного піклування. Задум перетворити з виду неохайну піч у миловидний об'єкт став для неї початком еволюційних видозмін. Передусім обтікаючі форми тих печей мусили змінитись у строго чотиригранну брилу, якої стіни стали місцем облицювання декоративними цеглинками. Без сумніву, як на ті часи, це був неабиякий прояв культуризації побуту наших предків, який розпочав тріумфальний хід кахлевої печі у віки.

Тепер залишилось з'ясувати, як з квадратних або зближених до цього цеглинок, при відсутності наріжників, чи хоча б "половинок" зв'язати облицювання усіх чотирьох стінок печі у надійні угли. Ретельно обдумавши це питання, я виконав модель такої в'язки (іл.35). Поодинокі елементи її положені за вимогами мулярської кладки, а наріжник сформований по принципу дерев'яного будівництва — на "зруб". Отже, виявилось, що без яких-небудь додаткових елементів крилоськими декоративними цеглинками можна облицювати всяку чотиригранну піч. Використання цеглинок для облицювання ogrівальних печей свідчить про неабияку мистецьку вимогливість, на яку міг дозволити собі хіба що тільки володар. Так по-мистецьки облицювані печі могли сприйматись немов вікно у "райський гай", де царили неземні птахи, грифи та казкові сирени.

Те, що на Золотому Тоці не віднайдено слідів, де печі могли б стояти, не повинно заперечити даної концепції. Адже не віднайдено дотепер навіть місця розташування самої княжої кедрової палати.

Після тотального розгрому Крилоса, вцілілі люди, напевне, розтягнули всю деревину з руїн, у тому числі підвалини палати чи каркаси, на яких стояли печі, щоб забезпечити собі побудову хоч якогось житла.

За роки пошуків за черепками, вони у десятках випадків виявлялися у місцях, де стояли печі. Однак ніколи не траплявся який-небудь мурований чи кладений фундамент, на яким би вони базувались. Це свідчило б, що в давнину печі традиційно ставили на дерев'яних підвалинах — каркасах. Ще у міжвоєнний час у Галичині по старих хижинах інколи зустрічались печі, що спочивали на дерев'яних основах.

Якщо прийняти за реальне, що піч була облицювана крилоськими декоративними цеглинками, то немає ніяких причин сумніватися, що саме вона була у тодішній Європі II половини XII століття першою спробою, що дала початок виникнення вже цілковито кахлевої печі.

Реалізація новаторського задуму декоративних цеглинок не була шаблонною мультиплікацією двох-трьох зразків, як це згодом практикувалось у кахлярстві. Внаслідок кропіткої творчої праці появилася плеяда індивідуально виконаних і відформованих у глині рельєфних пластичних творів, зразки яких рідко повторюються і хоч декор цих цеглинок, по суті, монотематичний, то майже нічого там не дублюється, а навіть зближені до себе композиції несуть якісь видозміни. Здогадно, цілість облицювання печі зверху і знизу опоясував ряд цеглинок, орнаментованих ідентичним рослинним мотивом, що напевно ще збільшувало привабливість центральної композиції.

Треба признати, що "райську візію" нової печі, виконану, можливо, під доглядом вимогливого замовника майстер виконав блискуче. Безперечно, що тоді, як і тепер, ці керамічні архитвори одержали високу оцінку і заслужено увійшли до загальнонаціональної скарбниці нашої культурної спадщини.

В деяких публікаціях крилоським цеглинкам відводиться надто широкий; аж столітний, період датування: II пол. XIIст. по I пол. XIIIст. включно. З моєї точки зору, слід брати до уваги лише I-шу половину згаданого датування. Точніше кажучи, поява рельєфних цеглинок знаменито вписується в добу найбільшого розквіту могутньої держави князя Осмомисла (1152-1187). Подібних цеглинок не виявлено до цього періоду і після нього, здається, зайвим було би їх розшукувати, бо вже на переломі XII — XIIIст. настає доба горшкових кахель, що через свою практичність, напевно, дуже скоро поширились і витіснили з побуту печі давнього типу.

Можливо, найбільш цікавим і не менш вагомим було випадкове розкриття таємниці самотньої вежі у с.П'ятничанах, що на Жидачівщині. А було це так: побував я там принагідно літом 1982 р. Самітня вежа за селом, розташована в половині пагорба над оборонним ровом від заходу, а від сходу — невеликий овальний дитинець, обмежений стрімким узбіччям. Докладно обстеживши цю територію, я виявив на грані північного узбіччя невеликий обрив землі, де і було знайдено декілька фрагментів горшкової кахлі, які можна було б віднести щонайменше до XIVст. В міру просування розшуків, черепків ставало все більше. Пошуки біля п'ятничанської вежі тривали "наскоками" біля двох років. З огляду на густу ліщину, що розрослася на узбіччі, треба було поступово її викорчовувати, обкопувати старезне неймовірно розросле коріння і витрушувати з-поміж нього землю з черепками. Тим способом було досліджено понад 100м² узбіччя і вибрано звідти усі керамічні знахідки. Як з'ясувалось, це було звалище кахлевого брухту, зсипаного туди після зачистки місця жахливої пожежі. У результаті зібрано дуже багато однорідного брухту - горшкових кахель (понад 90 кг). Переважно вони були дуже понівечені високою температурою, часто появлялись доволі великі глиби стоплених кахель та глини, подібні на вулканічну лаву. Мимоволі виникало питання, який катаклізм звалився на цю піч, що залишки її виявилися вкрай понижені. Зібраний матеріал засвідчує, що допожежна піч була великого розміру, двоярусна у плані чотиригранна, складена виключно із горшкових кахель. Ця двоповерховість дивує зрілістю технічної думки наших давніх майстрів. Нижній куб печі був споруджений з міцних, дещо потовщених кахель. Верхній, трохи вужчий, був складений із облежених кахель, з тоншими стінками. Щоби кахлі верхнього ярусу не виглядали "рахітними" на беріжок квадратного отвору облеженої кахлі накладали відповідної ширини полоси, що знаменито імітувала товщину кахель нижнього ярусу.

Із небагатьох фрагментів можна здогадуватись, що верх печі вінчала завершальна "коронка" — пасмо зубчатої, ніби оборонної стіни з кількома копулястими вежечками. Тут слід згадати декілька загадкових фрагментів ні то кахлі, ні то пластини, які після реконструкції я назвав "першокахлею". Яке ж практичне застосування могли мати ці першокахлі, що властиво призначались для облицювальних робіт, до конструктивно продуманої печі, всеціло зложеної з горшкових кахель? Очевидно, майстри використали якийсь давній, вже непридатний запас і примінили його як декоративний ряд, на якому базувалась завершальна "коронка". Іншого, більш відповідного і оправданого примінення для першокахель у даній печі — не знаходжу.

Більшість зібраних кахель закінчувала своє "життя" у пожежах, але такого ступеня знищення, якого зазнала п'ятничанська піч, я ніде не зустрічав. Якою ж великою і нищівною мусила бути ця пожежа, що створились плавильні умови, немов у доменній печі. Мабуть тільки у мурованій вежі могли виникнути такі умови. Та скоро прийшлося від цього здогаду відмовитись. Як відомо, всякий камінь під впливом вогню міняє на постійно свій зовнішній природній колір на рожевий, чи навіть темновишневий. Докладно обстеживши нутро вежі, ніде не було стверджено слідів великого вогню. Де ж тоді на такому, відносно невеликому об'єкті, ця жахлива пожежа могла статись? Насувалась лиш одна відповідь — ніде, крім того, що на місці мурованої вежі, що до сьогодні збереглась, раніше стояла дерев'яна і саме ця згоріла, поховавши у згарищі нашу піч.

Можна сподіватись, що цей стратегічний об'єкт, який контролював шлях з Галича на Звенигород, виникнув ще за володарювання князя Осмомисла — лицаря, що, як кажуть, не програв ні одної битви, а коня зупинив аж на гирлі Дунаю. Напевно в тих часах побудовано могутню дерев'яну вежу, у якій, десь на початку XIIIст. споруджено велику, всеціло кахлеву піч, про що засвідчують її залишки, скинені з узбіччя. Найбільш правдоподібно вежа згоріла в часи татаро-монгольського лихоліття, але важливий стратегічний об'єкт не міг довго залишатись повністю зруйнований. Напевно, як тільки вщухла воєнна завірюха, негайно приступлено до відбудови руїни.

Очевидно, десь у половині XIIIст. на місці згорілої дерев'яної станула до ладу вже мурована вежа, оборонно більш надійна. Самозрозуміло, що місце новобудови очищено від післяпожежних останків і усі ці рештки, разом з фрагментами знищених кахель та стопленими грудями, скинуто на узбіччя пагорба. Тоді теж, напевно, проведено стратегічно необхідні земляні роботи, як згодом виявила археологічна розвідка: поглиблено і поширено оборонний рів, а відзисканною землею вирівняно надто похиле подвір'я-дитинець від нуля, біля вежі — до понад 1,5м на протилежному боці дитинця. Поява могутньої мурованої вежі і комплекс земляних робіт є наглядним доказом, що П'ятничани, як оборонний пункт, відзискав “друге дихання”.

П'ятничанська вежа є єдиною і найдавнішою оборонною спорудою цього типу в Галичині. Народилась вона ще в княжу добу, в часи нашої державності. Її життєздатність закінчилась з поневоленням нашого краю. Із пієтизму для цієї виняткової пам'ятки, слід би на цьому поставити історичну крапку.

Не поділяю думки тих, хто намагається “прив'язати” нашу вежу до всяких родоводів чужинецьких магнатів. Змінилась військова стратегія, чи з інших причин загарбники ніякого зацікавлення до цієї вежі не проявляли. Стояла вона самотня і незаймана десь на безмежних латифундіях — “ласкаво” роздарованих магнатам польськими королями.

* * *

Горшкова кахля могла виникнути у нас вже на переломі XII — XIIIст. Це дуже вдалий конгломерат фронтальної, квадратної частини п'ятничанської першокахлі, з доіпленою ззаду видовженою конусоватою трубою з дном. Це набагато збільшувало площу подачі тепла, а саму кахлю, по суті, змінило у знаменитий будівельний матеріал. Відтоді, виключно з них самих можна було класти на глині, з домішкою половини, печі, довільної величини і форми. На практиці виготовлення таких кахель непомірно дешевше від, наприклад, елітарних цеглинок, і будь-хто, хоч трохи обізнаний з глиною, міг їх виробляти. З огляду на їх вищезгадані якості, вони скоро поширилися і незабаром витіснили печі давнього типу.

Так розпочався триумфальний похід, по суті нескладного, але як же епохального винаходу, що дав початок всім кахлевим генераціям.

Десь у першій половині XIVст. появилася новий тип кахлі, що, по суті, був трансформацією горшкової кахлі. Залишивши незмінною від дна одну третю висоти, решту кахлі переформували у чотирикутну ніби миску, і теж так цю кахлю назвали — “мискова”. Вона була на 2/3 нижча від горшкової посестри, зате модуль її значно збільшився. У тому ж таки часі горшкова кахля почала поступово зникати, залишаючи по собі ще на деякий час свій, невеликого формату, модуль.

Зате мискова кахля відіграла вирішальну роль у дальшому розвитку кахлярства. На прикладі мискової кахлі з Урича-Тустані (кінця XIVст.) наглядно бачимо початкову фазу її трансформації, тобто як відкрита мискова кахля, що мала дно, змінилась у кахлю, що не має дна (іл.4). Воно, прибравши форму сферичної опуклості, “перемістилось” на лінію розкльошення “миски”. У наступній фазі опуклість пошириться аж до верхніх берегів кахлі, а на лінії зіткнення цих двох елементів утвориться стрімка рамка, що із усіх боків обмежуватиме фронтальну частину кахлі. Для XVст. ця рамка стане характерною (іл.5). З бігом часу, вона втрачає на висоті, щоби наприкінці віку зовсім зникнути. Ще деякий час її відзначають вже лиш графічно. Таким чином фронтальна частина мискової кахлі стане назавжди закритою. Так остаточно завершилось формування моделі кахлі вже нового закритого типу, що дотривала аж по сьогоднішній день.

Цей новий тип кахлі цілковито змінив технологію її виготовлення. Кахлі давнього типу, як горшкові так і мискові, вироблялись виключно на гончарному крузі. Відтепер у кахлярстві головну роль почало відігравати формування декору фронтальної пластини. Натомість гончарська справа стала лише допоміжним засобом при заготовках кахлевих румп.

Цей декор, як правило, виключно рельєфний, відформовувано із заздалегідь виготовлених матриць. Увесь артизм і творчий дотеп наші народні умільці-кахлярі спрямовували на мистецьке оформлення фронтальної частини. У творчій винахідливості вони наввипередки змагались між собою, щоб їхня робота не боялась конкуренції і щоб замовник був задоволений. Це здорове творче суперництво дало напрощуд гарні наслідки. Мистецький асортимент їх спадщини є так численний, що властиво, майже кожна нова знахідка — це інший ще досі невідомий зразок кахлі.

На основі чисельного співвідношення конкретних кахлевих черепків із конкретного місця знахідки можна прийти до висновку, що печі у XV і у більшості у XVIст. являли собою немов вітрину керамічної пластики. Отже, в ті часи печі були кладені не з однорідних кахель, а навпаки, — був це збір кахель з різнорідною тематикою декору. Напевно, на одну піч припадало не більше кількох кахель кожного зразка і, мабуть, були вони в перемішку з іншими, розкинені по всій площі печі. Кожна кахля відмежовувалась характерною рамкою, чи згодом “валком”, а кожна із них несла в собі окремо замкнуту композицію. Можна лиш здогадуватись як чарівно виглядали ogrivальні печі тих часів.

У XVIст. місце традиційної рамки зайняв середньої товщини валик, що з бігом часу ставав все більш тендітним, але дотривав до прикінцевих років XVIст. Коштом вузького валика значно збільшилась площа кахлі. Декор щільно заповнив всю поверхню замкнутої рельєфної композиції.

У XVIIст. настав новий принцип в декорванні кахель. Передусім зник з її граней валик. Це ще збільшило площу для мистецьких пошуків, та сприяло новій декоративній тенденції — щоби узори на кахлях були однорідні і так компоновані, аби орнамент однієї кахлі органічно в'язався із сусідніми. Відтоді декор печі сприймається як щось цільне, плавно пов'язане між собою.

Перехід із XVIIст. до XVIIIст. є в нашому рельєфному кахлярстві ледь помітний. Але з початків відчувається в ньому дух занепаду добрих кахлярських традицій минулих віків. Це, мабуть, зв'язане з суспільно-економічними змінами, які не оминули кахлярства. Воно мусило поступово переключитись на промислове виробництво. У зв'язку з тим безповоротньо знижувався індивідуально-творчий підхід у виготовленні кахель, внаслідок чого стрімко понижувалась їх мистецька вартість.

Отже, на цьому можна завершити цю скорочену історію виникнення і розвитку наших “рукотворних” рельєфних кахель в Галичині.

На початках XIXст. оживився дух народної творчості, що виявився у появі знаменитих, вже мальованих гуцульських, а згодом також сокальських кахель, що своєю красою зачудували світ. Та, це вже окрема тема.

* * *

Хоча кахлярство виросло з гончарського коріння, то з часом воно переродилось в особливе окреме мистецьке ремесло. Тому обидві ці професії не слід уніфікувати. Ці два ремесла відрізняє передусім характер самого виробництва і спосіб збуту продукції. Гончарі, як виробники побутового посуду, необхідного найширшим масам населення, були немов “прив'язані” до місцевості, де високоякісна глина забезпечувала знамениту продукцію і добрий збут. Натомість кахлярі, на мою думку, вели мандрівне заробітчанство. З настанням сезону, з необхідним інструментом та зразком кахлевих форм чи їх еталонів у торбі, вони вирушали в терен, напитуючи по дорозі замовників. Цих замовників не було так багато, бо і кахельні печі ставлено не часто, і кошт такої печі був немалий. Тут натрапляємо на парадокс, бо хоча і кахлі, по суті, були витвором умілих рук і мистецького хисту народних умільців, та широкому загалові вони були мало доступні. Бо хто ж, крім коваля, мірошника, чи інколи священика із приходства, міг собі дозволити на кахлеву піч?

Інколи зустрічається погляд, що кахлі (йдеться головню про давні) — це “панські вигадки” і з народним мистецтвом небагато мають спільного. Погляд цей

абсолютно хибний, бо саме наші давні рельєфні кахлі є яскравим прикладом невмирущого духа народного творіння.

Правдою є, що загальне зубожіння нашого народу не сприяло в тих часах широкому розповсюдженню кахлевих печей. Замовники виводились головно з більш заможних класів, але це не міняє думки, що ці малі керамічні архитвори виходили із рук наших талановитих майстрів.

На основі довголітнього спілкування з виявленими знахідками, можна зробити висновок, що особливо "елітарних" кахель у нас майже не зустрічається. Кахлі для всіх суспільних верств звичайно походили з одних і тих же самих форм, а "елітарність" лиш деяких, заключалась в тому, що найбагатші замовники замовляли кахлі, розкішно вкриті кількоколірними емаллями, середньо багаті — кахлі поливані в один, зелений або медовий колір. Бідніші замовники обходились неполиваними кахлями, бо ці були найдешевші. Саме такі кахлі слід би цінувати найвище, бо полива найчастіше скрадає чіткість рельєфного рисунку. Як бачимо, потенціальні замовники виводились із більш заможних середовищ, і саме туди прямували мандрівні кахлярі. Переконливим прикладом мандрівного характеру давніх кахлевих промислів можуть бути неодноразово стверджені факти, що деякі кахлі, з цих самих форм, або відомий творчий почерк одного і того ж самого майстра появлялись у місцевостях, віддалених від себе на десятки кілометрів. Наприклад: кахлі з помонастирського урочища в с.Вербляни на Яворівщині — і такі ж кахлі зі Львова (віддаль біля 60км); кахля з ренесансною дамою зі Львова — і така ж кахля з Перемишля³ (біля 100км), кахля XVст. із Старого Збаража — і кахля з Олеська (біля 80км).

Декор деяких кахель з Підгороддя на Рогатинщині може не з ідентичних форм, але докладно повторюється на кахлях, виявлених у краківському замку. Самозрозуміло, що столичні кахлярі з Кракова не ходили в Підгороддя на заробітки, а, напевно, було навпаки. Навіть славнозвісний Потелич — найбільший, не тільки у нас гончарський осередок не вславився однак, як промисловий осідок кахлярства. У "потелицькому каньйоні" було виявлено засилля гончарського череп'я всіх століть і, по суті, ніяких наглядних слідів кахлевих промислів. Усі виявлені там кахлі були вже в ужитку. Це, без сумніву доказує, що виготовлено їх не на продаж, а виключно для власних потреб.

Можливо, що кахлярі "термінували" і "визволялись" на майстрів у цеховій ієрархії славнозвісного Потелича, але, очевидно там не осідали, а зразу розпочинали свій мандрівний заробітчансько-творчий шлях.

Кахлярів, у порівнянні з гончарами, було значно менше, але, напевно, вони творили елітарну частину всієї "суспільності глиномісів". В силу обставин, у мандрах вони пізнавали світ і ставали бувалими людьми. Принагідно вступали в різні храми Господні чи двори і там стикались з високим мистецтвом. Можливо, хтось із них зауважував нові віяння у мистецтві; когось зачаровувала пластика різьб, — і все це було для них "академією". Бо ж звідкіля було їм, хоча із запізненням, дізнаватись про домінуючі в даному часі стилі і моди? Напевно, вони і про все це поняття не мали, але підсвідомо осмислювали побачене і в своєрідній природній примітивізуючій манері втілювали це у своє ремесло, не підозрюючи, що колись нащадки високо оцінять їх мистецький хист. Кахляр працював запопадливо, щоби замовник був вдоволений, а його виробу не боялись конкуренції інших майстрів. Завдяки цій конкуренційно-творчій естафеті маємо сьогодні багатий керамічний літопис рельєфної пластики. Тут слід підкреслити велику і всебічну творчу винахідливість наших пракахлярів, бо майже кожна чергова знахідка — це нове відкриття. А скільки зібрано фрагментів ще невідомих кахель, які на жаль, не піддаються реконструкції.

Не поділяю думки, що наші кахлярі замовляли форми у різьбарів. Вони виконували її самотужки. Бо хто ж краще за них міг знати пластичні властивості глини і мати відчуття відповідного моделювання сюжетної та орнаментальної композиції на такій невеликій площі?

Непереконливою також є думка, що кахлеві форми виконувались з дерева. Цей матеріал не зовсім відповідний для даної цілі, бо під довготривалим впливом вологості він пучнявіє, деформується і скоро знищується. Для справної мультиплікації кахель, майстрові необхідно було мати декілька однорідних форм. Отже, виготовлення їх з форм у техніці складного контррельєфу і так досконало, щоб усі вони були майже ідентичні — це справа дуже нелегка.

Очевидно, давні кахлярі виготовляли форми дещо іншим і більш ефективним способом. Значно легше і простіше вирізьбити на дощечці задуману рельєфну композицію декору в позитиві, а вона вже ставала еталоном для виготовлення довільної кількості керамічних ідентичних форм у негативі. Цей еталон кахляр витискав на заготовлених доволі грубих пластинах глини, які потім добре випалював. Так виготовлені форми були тривкі і дуже зручні у роботі. Прикладом такого методу роботи є знахідка, що являє собою фрагмент керамічної матриці і відповідний до неї кусок кахлі XVIIст.

Такий еталон, правдоподібно II половини XVIст. пощастило мені знайти. Це тонка дощечка, модулем наближена до кахлевих розмірів. На ній двостороння рельєфна плоскорізьба: "Різдво Христове" і "Три Святителі". Різьба виконана у примітивно-народному дусі. Ця знахідка видалась загадковою, бо не справляла враження ні хатньої, ні тим більше, церковної іконки. Уся вона була покрита залишками брунатної фарби. Після спроби усунути її, щоб відкрити "живу" різьбу, виявилось, що ця краска не піддається дії навіть найміцніших розчинників. Це навело мене на думку, що покраска цієї дощечки — це охоронний засіб від доступу вологості, а сама іконка — це ніщо інше, як еталон для виготовлення серії керамічних форм.

Інколи, на деяких кахлях помітні сліди дерев'яної фактури. Можливо, вони походять не від дерев'яних форм, які ледве чи взагалі були використовувані, а від погано забезпечених і надмірно виєксплуатованих дерев'яних еталонів. Всякі пошкодження еталону віддзеркалювались у керамічних формах, а ті в свою чергу переносили їх на відформовані кахлі.

Доволі часто між кахлями зустрічаються зразки, які сідчать, що вони вийшли із форм, карбованих у блясі. Пізнати їх можна по гострих лініях композицій, чіткості деталізації, по штрихівках і кернуванні.

Між кахельним брухтом у Скиті Манявським (поч. XVIIст.) було знайдено малий молоток та зубильце-пунсон, інструмент, якнайбільш придатний до карбування. Мабуть, майстер-кахляр, здобувши замовлення, почав роботу від виготовлення форм. Частина кахель, знайдених там, походить саме із карбованих матриць. Напевно, для цього використовувалась легка для обробки мідна бляха. Такі форми були тривалими, легкими і одночасно деякі з них, головно орнаментальні, можна було використовувати двосторонньо — як у рельєфі, так і у контррельєфі, як наприклад, контррельєфна кахля перелому XVI — XVIIст. — "стебла квітів" із с.Вербляни.

* * *

Кохлі з Урича-Тустані займають в колекції особливе місце. На величезному скельному масиві колись грізної твердині можна було знайти залишки кахель тільки в одному місці. Було це на найвищій, колись замешканій скелі, 18м над замковим дитинцем, на невеликій терасі, близько рукотворної печери. Там було виявлено ряд, переважно поливаних у зелень, прекрасних кахель.

Основна між ними, — це кахля типу мискової у трансформаційній фазі. Згодом, після завершення видозмін, вона стане прототипом вже новітньої кахлі. Знайдено там геральдичну кахлю: на щиті три колоски, низом зв'язані, що творять трійцю — тризуб (іл.9). Це — правдоподібно, герб замку — твердині Тустань. Є там кахля і з Юрієм Змієборцем, що весь в лицарських латах, верхом на коні, прекрасна розета тощо (іл.10).

Найбільш дивовижною виявилась півциліндрична керамічна знахідка, яку

колись хтось з дослідників хибно назвав кахлею! (іл.34). Ця знахідка ніколи не могла нести такої функції. Загадка цього релікту в кусочках остаточно виявилась після його повної реконструкції. Передусім інтригувала його нестандартна форма. Модуль даного циклу кахель в середньому 20x21см, тоді як цей предмет має фронтальні розміри 28x17см, що по суті, виключає можливість гармонійного монтажу печі. В додатку, задня частина півциліндра неполивана і має сліди нагару, який, однак, не є киптявою, а походить від безпосередньої дії розжареного вугілля. Та найважливіше — немає там ніяких пазів, чи хоча б точок зачіплення для глиняної заправи. Це виключає, щоб його гладка півциліндрична форма могла бути де-небудь вмурована. Навпаки, цей релікт створений виключно для свobodного переносення.

Цей півциліндр має плоске товсте дно, для стабільного стояння і трохи опуклий закритий верх. Фронтальна частина є ажурною і має внизу по центрі проріз, немов двері, з гострим завершенням, а по їх боках неширокі полоси. Нутро півциліндра та фронтальна ажурна пластина покриті тонкою яснозеленою поливою.

Немає сумніву, що це не кахля! По довгих роздумах я дійшов до висновку, що це не що інше, як ліхтар-грійник, пристосований для переписувачів книг, чи писарів. Неважко збагнути, як холодно було в зимову пору в хатині, що на найвищій точці скель. Неважко теж уявити, як мало світла проникало в хатину через маленькі тодішні віконця.

Щоб мати добре освітлення під час писання, щоб не змерзали пальці, що тримали перо, допомагав саме такий ліхтар-грійник. Не виключено, що кожний літописець мав їх два-три. Спершу він клав їх "спиною" на розжарене вугілля, щоб увесь корпус добре нагрівся. Потім ставив їх перед собою, а в отвір у фронтальній, ажурній стінці вміщував засвічений каганець. Півциліндрична поливана стінка добре випромінювала тепло, а каганець давав стійке світло, водночас додатково ogrіваючи грійник, щоб той швидко не остигав. Обставлений такими "агрегатами" літописець чи писар мав добре освітлення і необхідне тепло.

Ця унікальна знахідка є немов керамічним засвідченням високої технічно-мистецької думки наших прадідів-гончарів. Фрагменти цього дивовижного релікту виявилися між численними черепками мискових кахель, що датуються прикінцевими роками XIVст. Очевидно, що цю дату слід теж віднести і до нашого ogrівального світильника.

З появою техніки друкарства ці ogrівальні світильники відійшли у забуття так далеко, що вже в наш час їх помилково названо кахлями.

Ажурні фрагменти подібного ліхтаря знайдено в Олеському замку, а осколок ажурної фронтальної стінки — у Підгородді. Це дозволяє припускати, що літописці працювали не тільки традиційно при монастирях, але і по оборонних замках.

* * *

Слід би згадати про дві незвичайні кахлі, виявлені в середовищі матеріалу виключно початків XVст. на Замковій горі у Старому Збаражі, що на Тернопільщині (іл.7). Оригінальність обох кахель полягає в тому, що помимо їхнього походження з названого століття, вони не мають на собі характерної у ті часи рамки, ні інших обмежень оберіжжя.

Після склеєння цього керамічного брукту дві вони виявились ідентичними рельєфними кахлями, мілітарного змісту: на галопуючому коні — вершник зі списом, а на фоні — піхотинець з натягненим луком. Інтерпретація сюжету виконана у зразково-примітивній манері і може служити прикладом найкращих традицій цього роду народної пластики. Дивує лиш відсутність характерної для XVст. рамки — невже це факт, що немає правил без винятку?

Після ретельних роздумів приходжу до висновку, що майстер свідомо зрікся рамки, щоби ряд з воїнами не ділити на сегменти. Мабуть, майстер-кахляр хотів створити ілюзію численого війська у поході.

Уявно треба признати, що майстрові це знаменито вдалося!

Ілюстрації*

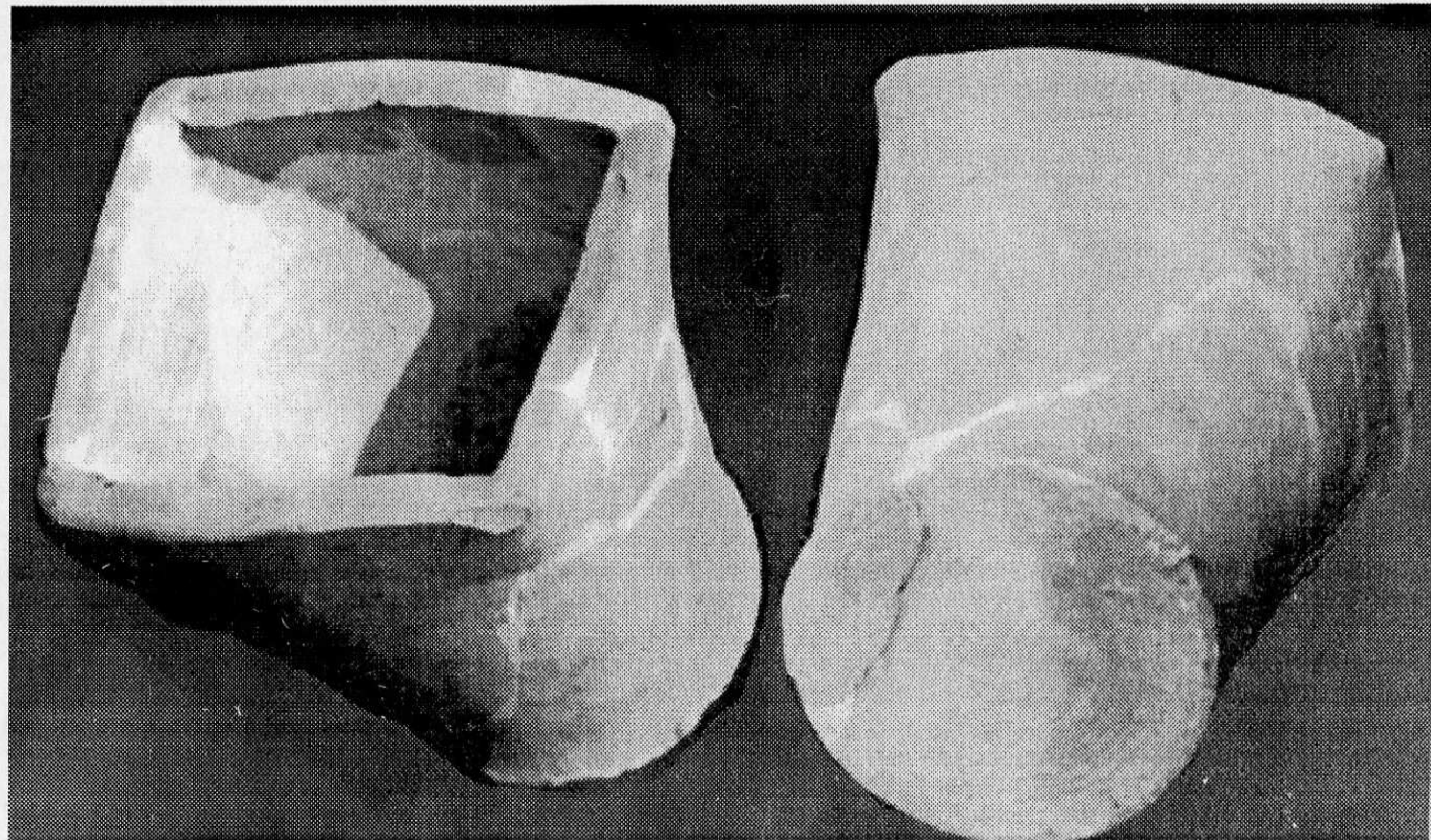
Іл. 1

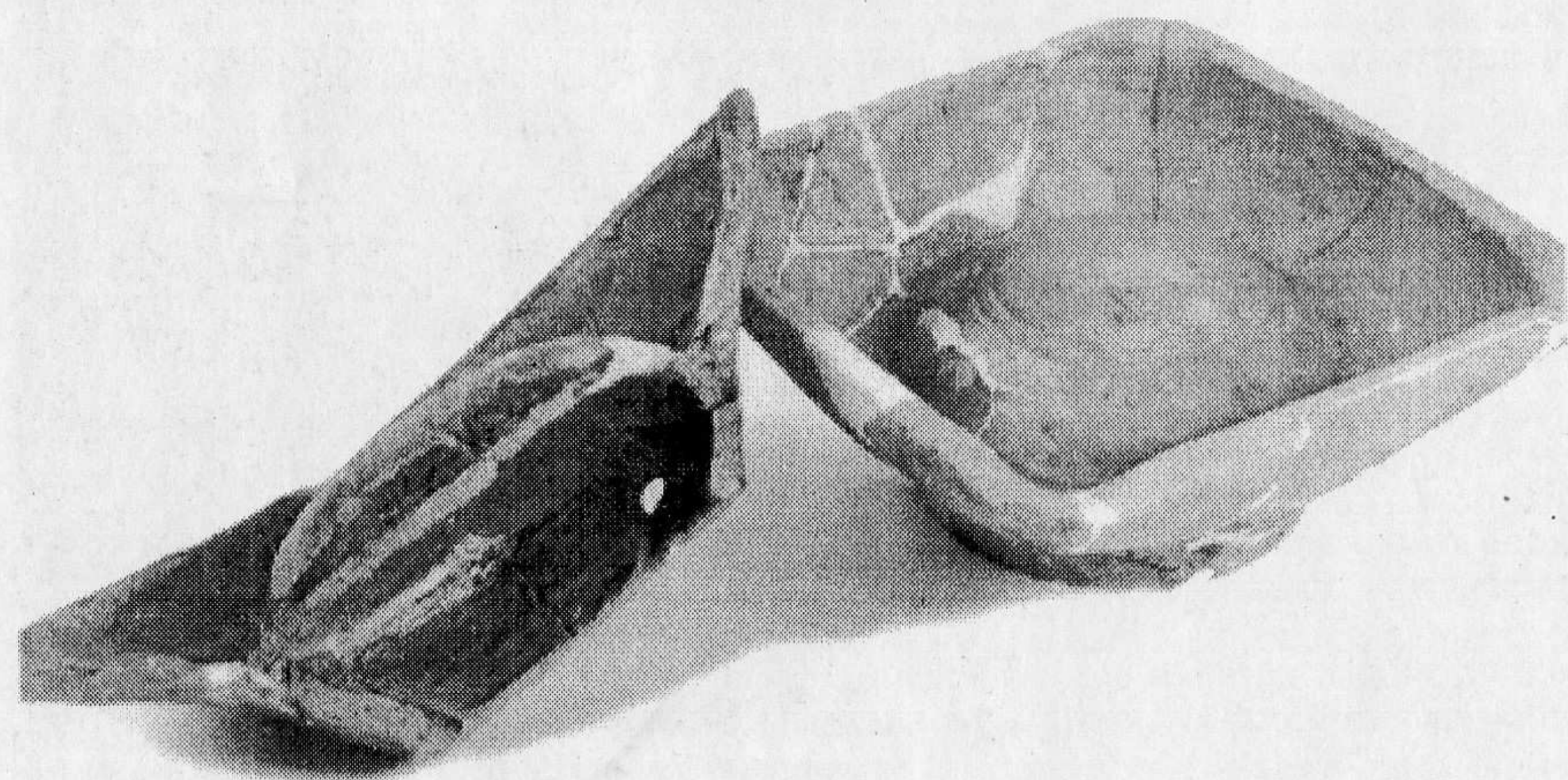
Іл. 2

* Пояснення ілюстрацій див. стор. 38

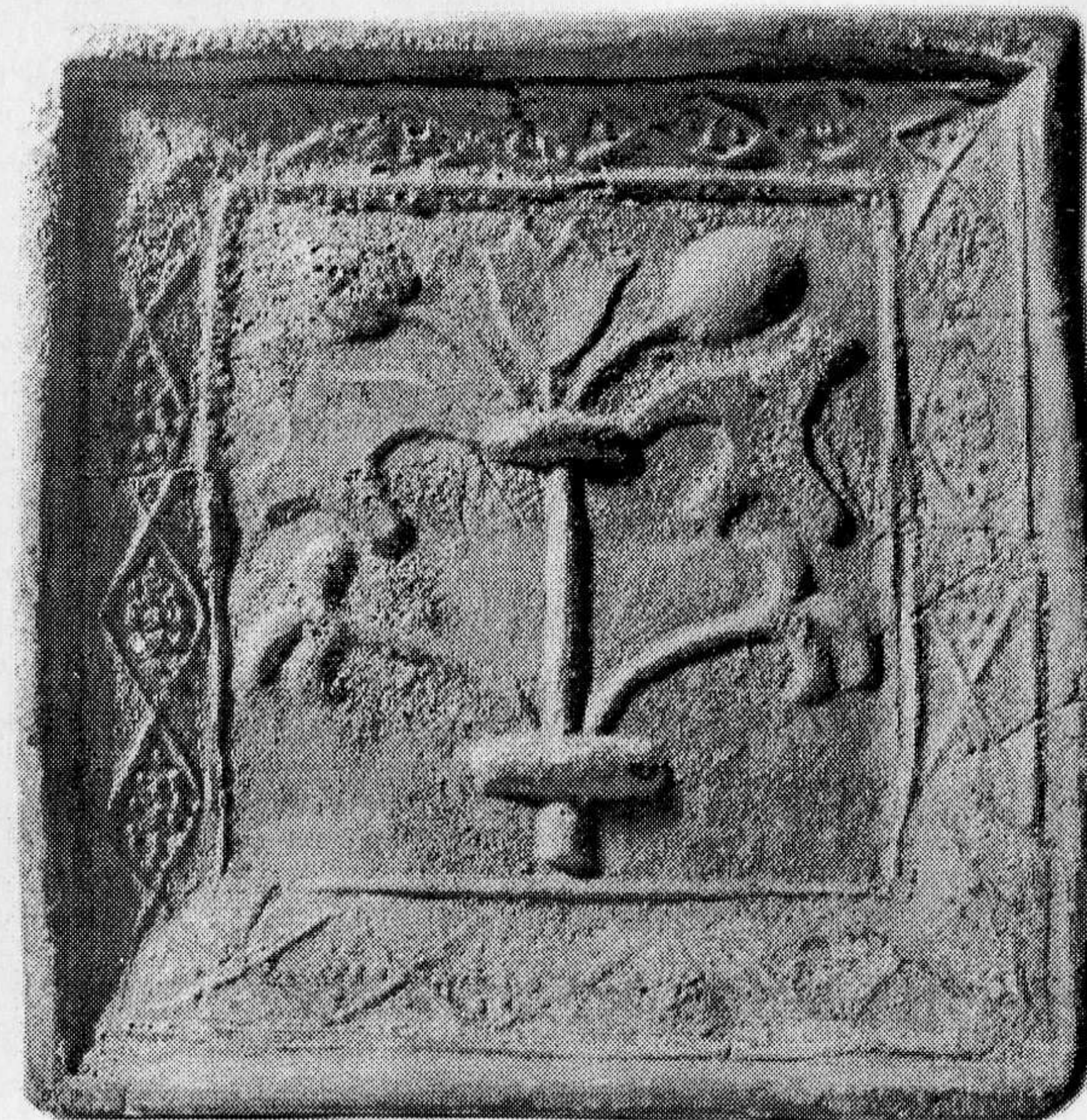
Ил.3

Ил.4

Ил.5

Ил.6

Ил.7

Ил.9

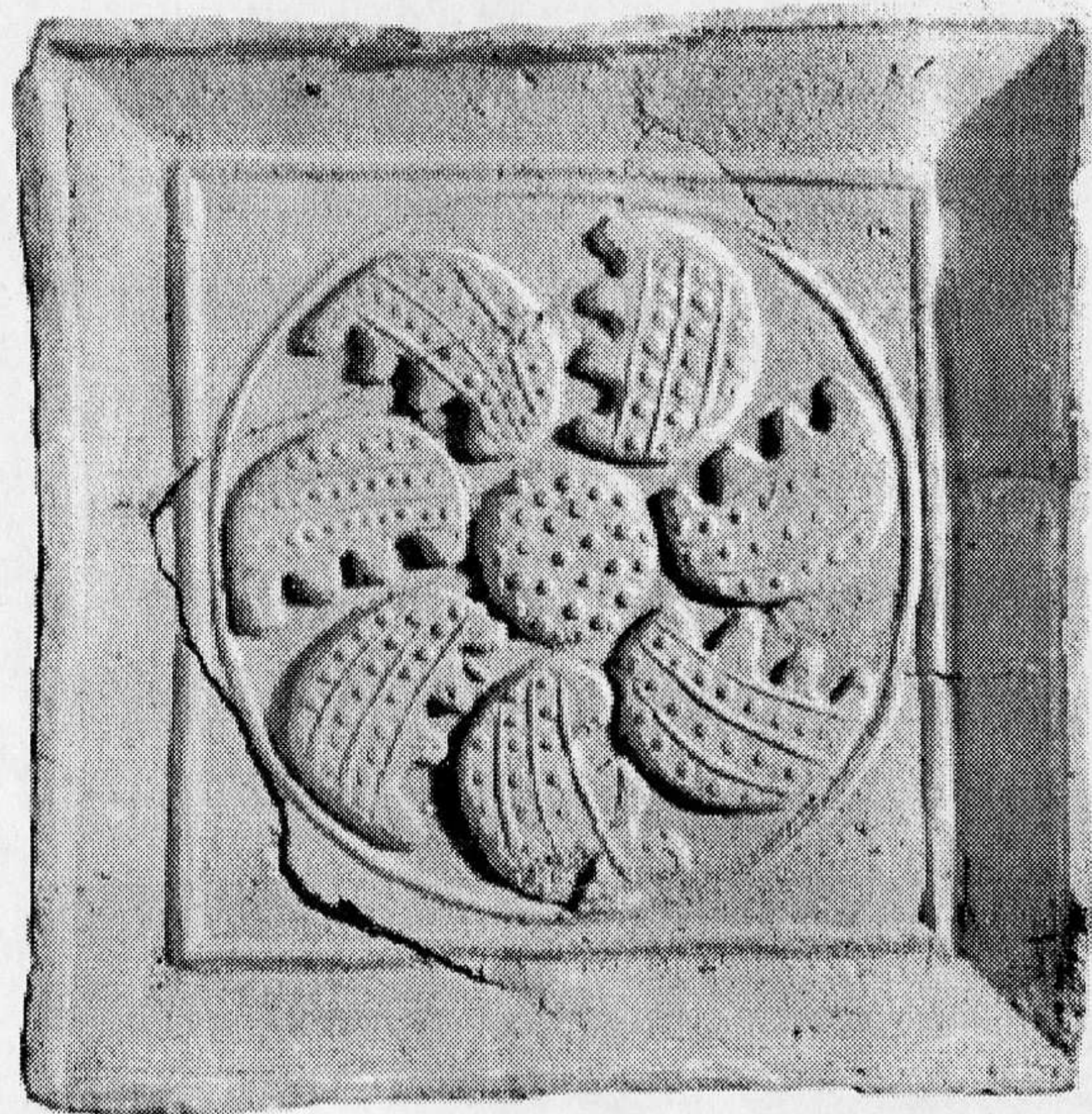

Ил.8

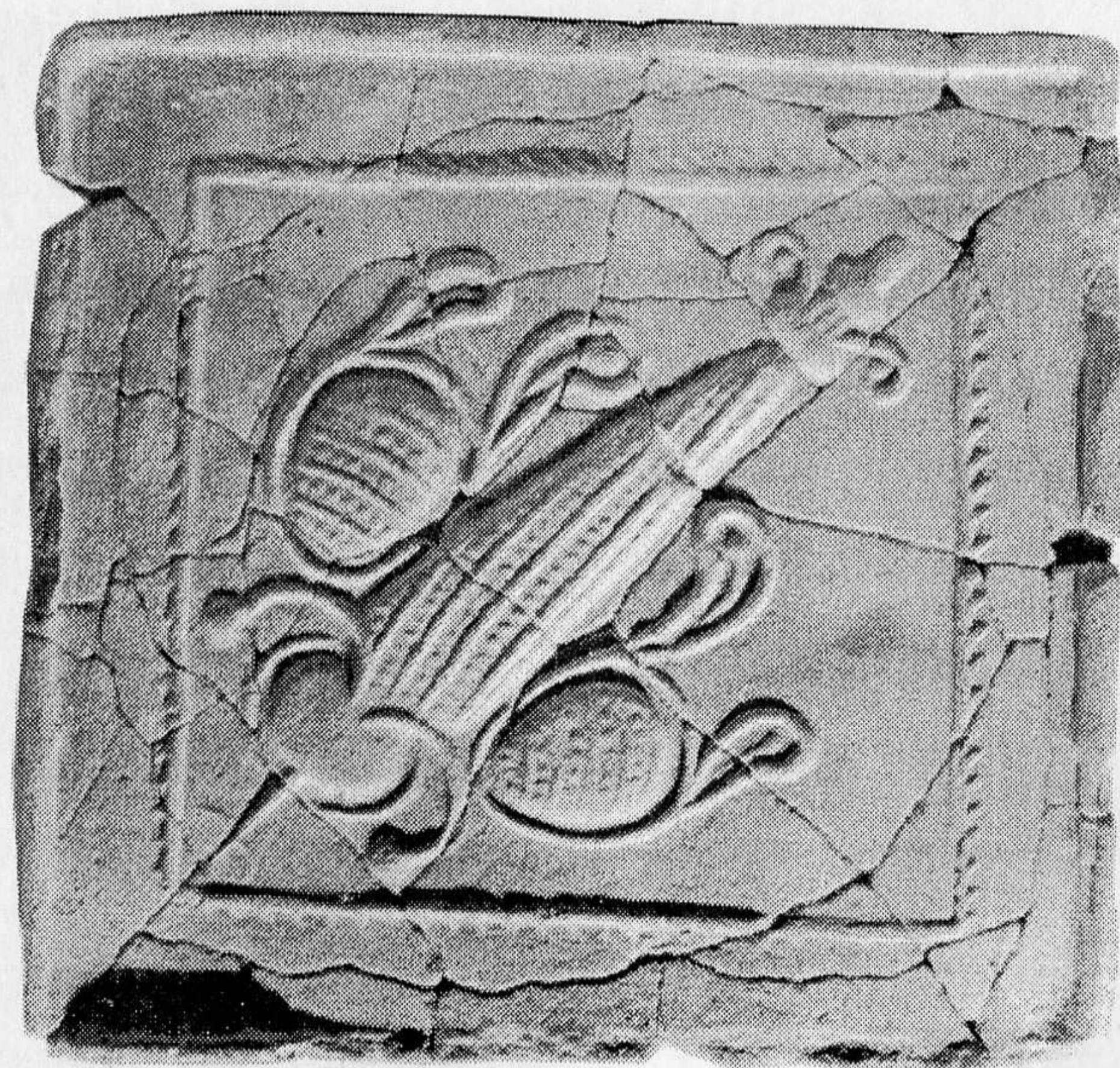

Ил.10

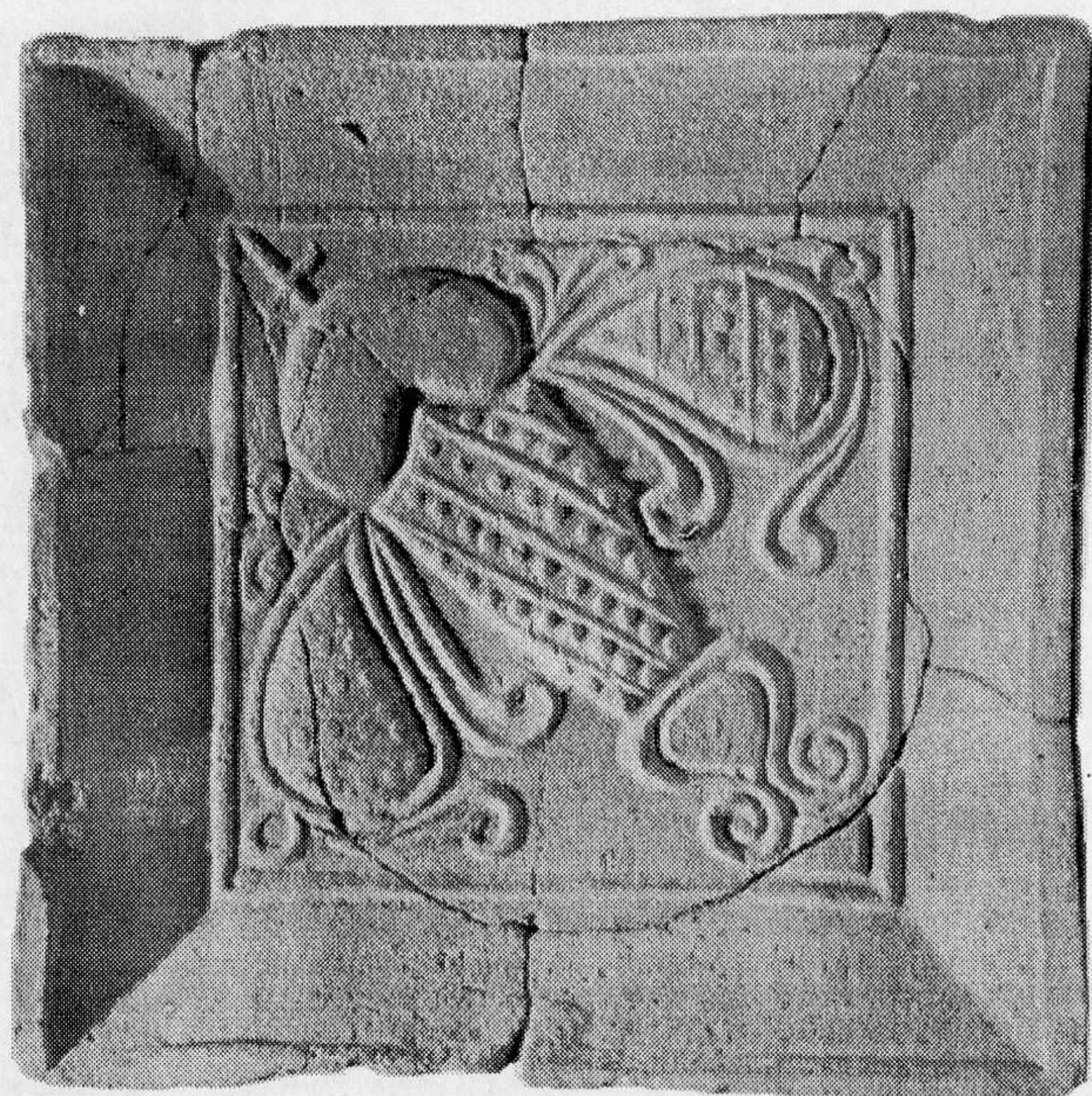

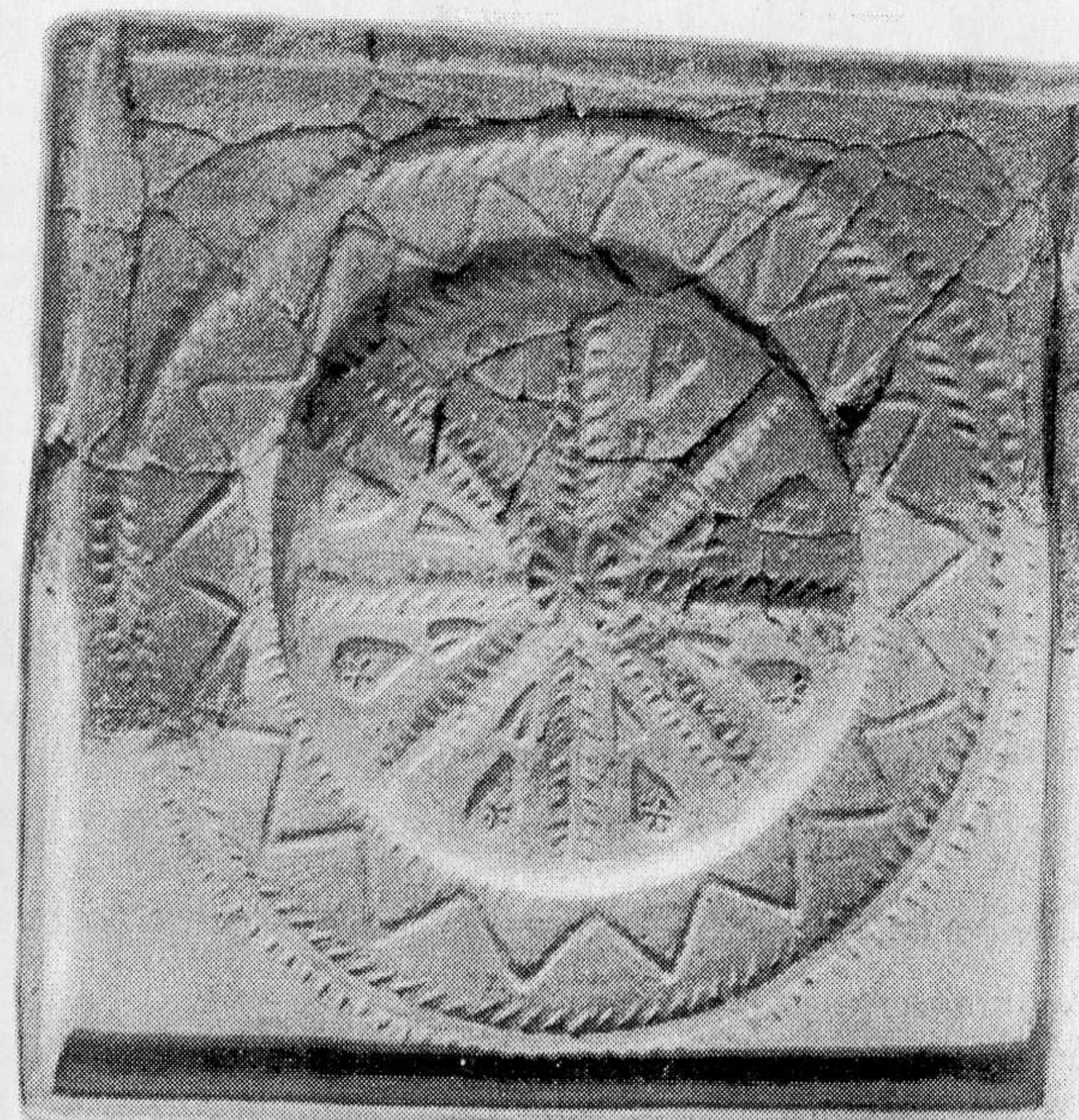
Лл.11

Лл.13

Лл.12

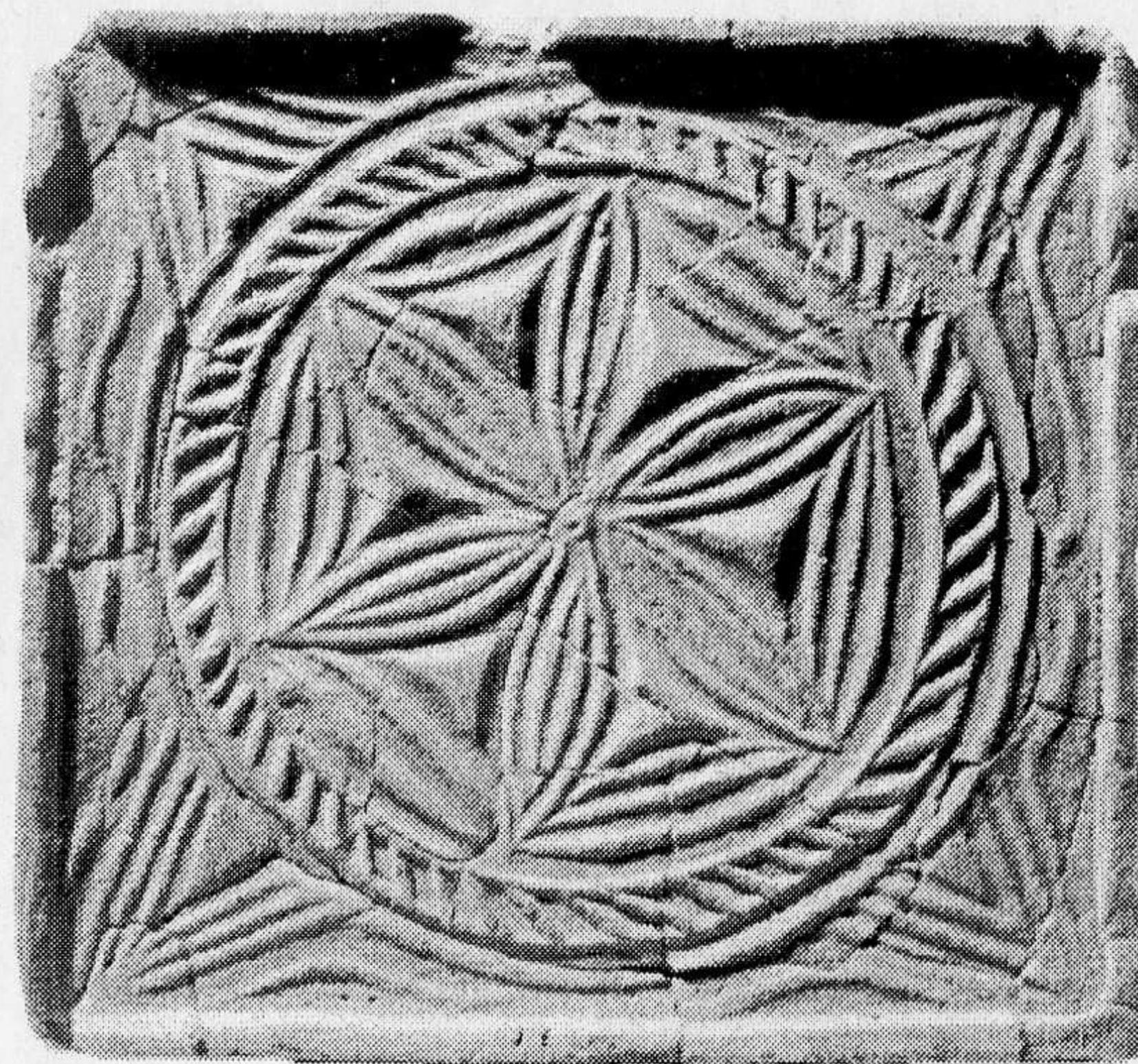

Лл.14

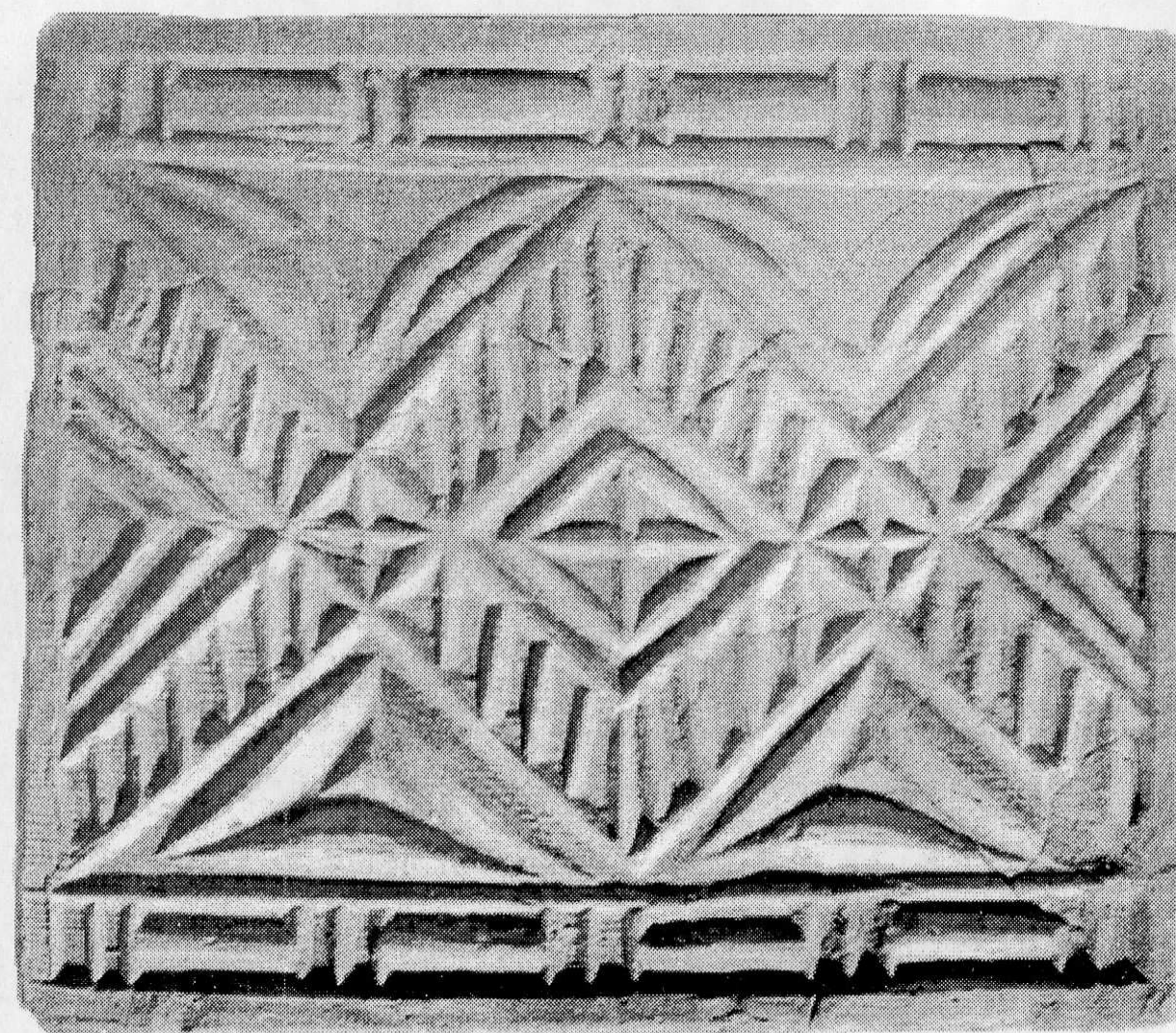
Pl.15

Pl.17

Pl.16

Pl.18

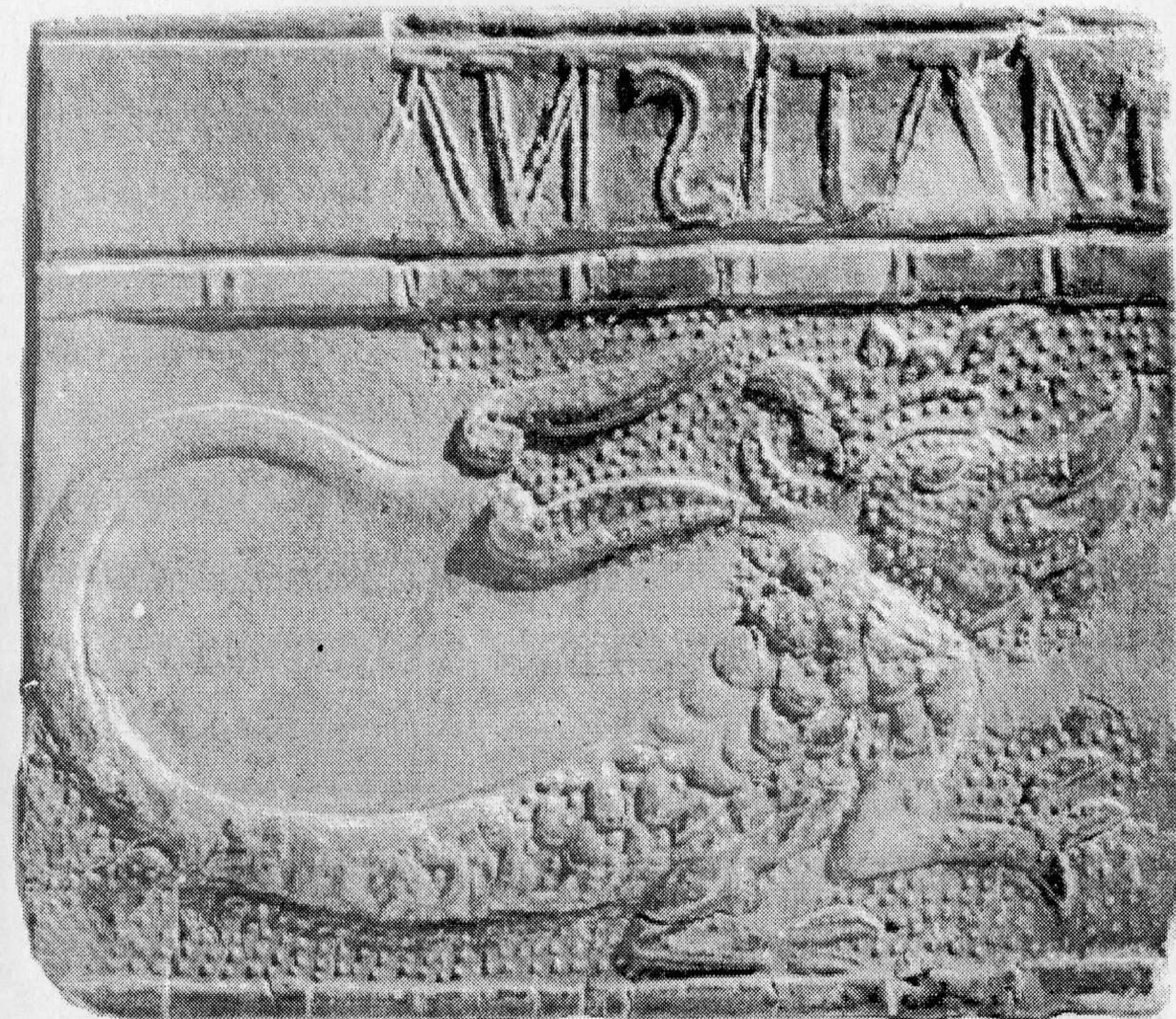
Лл.19

Лл.21

Лл.20

Лл.22

Ил.23

Ил.24

Ил.25

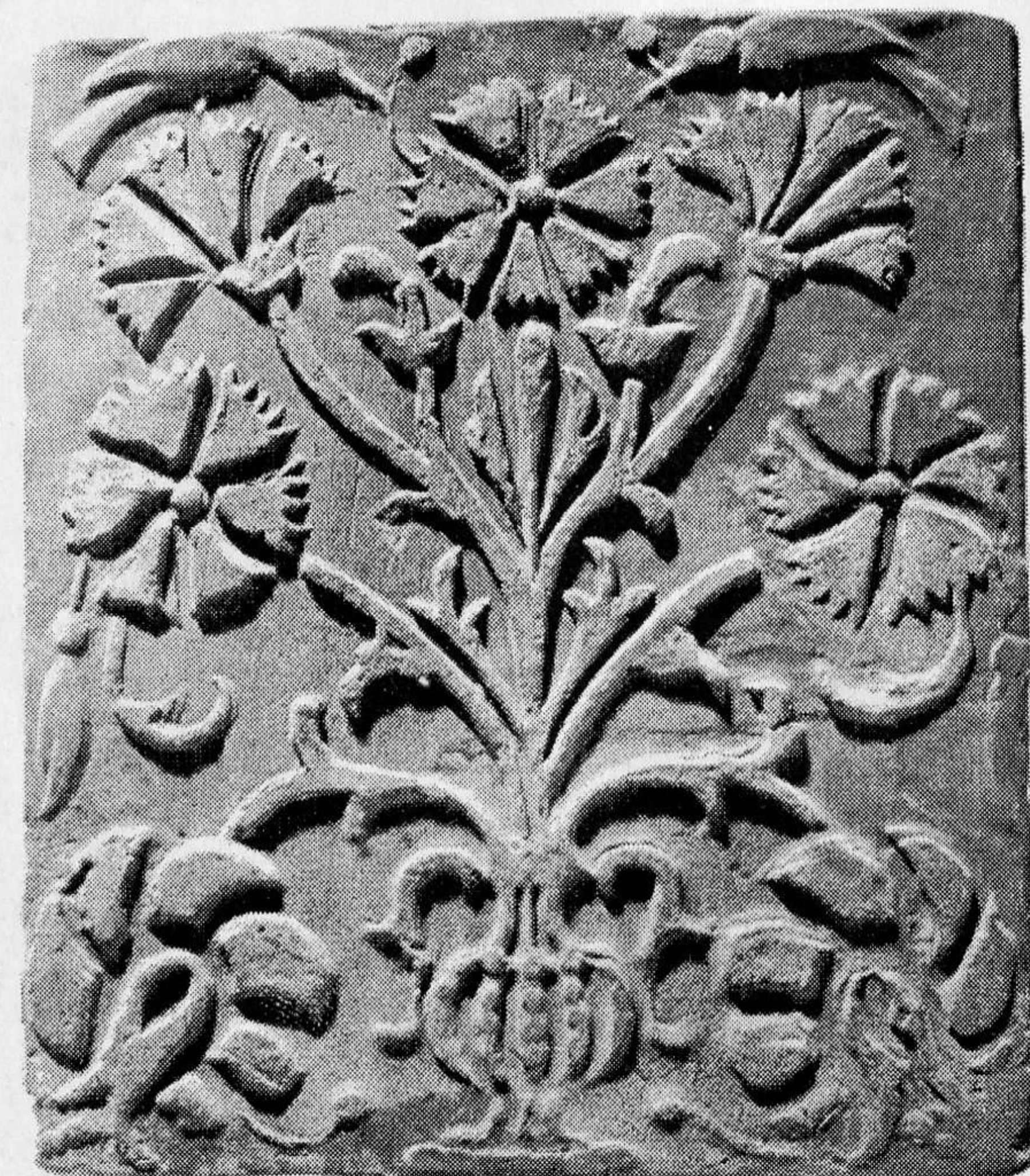
Лл.26

Лл.28

Лл.27

Лл.29

Лл.30

Лл.32

Лл.31

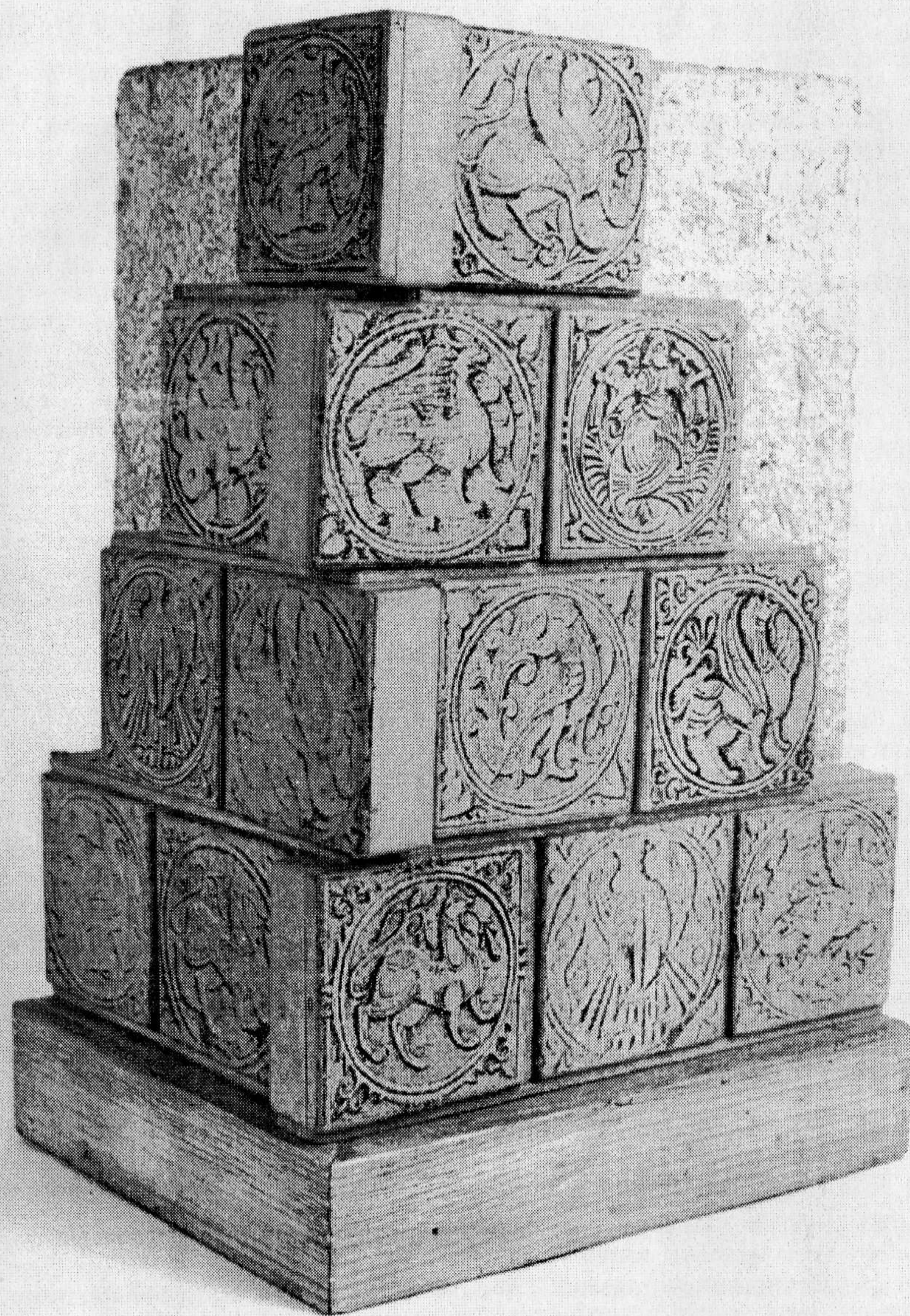

Лл.33

Ил.34

Ил.35

Пояснення ілюстрацій

1. Крилоська декоративна цеглина, II пол. XII ст., с. Крилос, Копія
2. "Першокахля" – облицювальна декоративна пластина, перелом XIII ст., с. П'ятничани
3. Кахля горшкова (у двох ракурсах), XIV ст., с. Потелич
4. Кахля мискова (зліва – вона ж у розрізі), кін. XIV ст., с. Урич-Тустань
5. Символічні серця, кахля XV ст., с. Старий Збараж
6. Цеховий знак шевців, кахля XV ст., м. Львів
7. Вершник і лучник, кахля XV ст., с. Старий Збараж
8. Ренесансна дама, кахля XV ст., м. Львів
9. Трицвіт-тризуб, геральдична кахля XV ст., с. Урич-Тустань
10. Юрій Зміборець, кахля перелому XV-XVI ст. ст., с. Урич-Тустань
11. Символ місяця } Парні кахлі, XV ст., с. Підгороддя, (разом творять
12. "В леті" – I } візію лету)
13. "В леті" – II } Парні кахлі XV-XVI ст. ст., с. Підгороддя, (разом
14. Солярний символ } творять візію космічного лету)
15. Вершник зі щитом, кахля поч. XVI ст., с. Підгороддя
16. Лев біля дерева, кахля поч. XVI ст., с. Підгороддя
17. Символ сонця, кахля поч. XVI ст., с. Підгороддя
18. Мотив вишивки, кахля поч. XVI ст., с. Підгороддя
19. Орнаментальне сплетіння, XVI ст., с. Попелі/Ясениця Сільна
20. "Тріумф" гончарів, кахля XVI ст., с. Потелич
21. Будяки, кахля XVI ст., с. Потелич
22. Дракон і залишки напису, фризова кахля XVI ст., с. Потелич
23. Кахля завершального ряду, поч. XVI ст., с. Старичі
24. Дві пластини завершального ряду печі, т.зв. "коронка", поч. XVI ст., с. Старичі
25. Геральдичне панно, складене із семи кахель, пол. XVI ст., с. Попелі/Ясениця Сільна
26. Орнаментальний кахельний фриз, пол. XVI ст., с. Попелі/Ясениця Сільна
27. Вершник з хоругвою, кахля поч. XVII ст., с. Бубнище, скелі
28. Геральдичний лев, кахля XVII ст., м. Жовква
29. Букет квітів, кахля XVII ст., м. Львів
30. Букет з птахами, кахля пол. XVII ст., м. Львів
31. Мисливська гумореска, кахля II пол. XVII ст., м. Жовква
32. Фризова кахля з Херувимом, перелом XVII/XVIII ст., м. Львів
33. "Посланець Ноя", кахля перелому XVII/XVIII ст., с. Скит Манявський
34. Ліхтар-грійник, вживаний писарями-"скрибами". В отвір ліхтаря доставлений каганець. XIV ст., с. Урич-Тустань
35. Модель наріжника глинобитної печі, облицьованої крилоськими декоративними цеглинами (II пол. XII ст.), задум реалізований автором.

* * *

Історія Потелича, що на Львівщині, сягає прадавніх часів. Вперше про нього згадується 1262р., коли там побував проїздом король Данило. Згодом, в кінці XV ст. Потелич одержав міське магдебурзьке право. Вершина промислово-економічного розвитку Потелича припадає саме на XVI ст., коли, згідно даних польського дослідника п. С. Гаєрського⁴ кількість самих тільки майстрів-гончарів виносила довгі роки, біля 50-60 осіб. Для порівняння подаємо, що в ті часи польський столичний Краків налічував лише 20 гончарів.

Потелич був свого часу найбільшим гончарним осередком не тільки в Україні, але і в цілій тодішній Речі Посполитій. З цього насувається висновок, що в XVI ст. він був чи не найпотужнішим гончарним центром на європейському континенті. Цьому явищу передусім сприяв сирівець: біла, надзвичайної якості глина, з якої виробляли тонкостінний і дуже тривкий побутовий посуд. Попит на нього був дуже великий, навіть у найбільш віддалених районах.

На початку XVII ст. помітне зменшення в Потеличі чисельності гончарів до 35 майстрів, а згодом, у половині століття залишилось їх тільки восьмеро. Таке різке зниження промислової потужності можна пояснити хіба тим, що гончарі масово пішли в козаччину і, можливо, не всі повернулися з-під Берестечка. Ніколи вже Потелич не піднявся до давніх висот гончарської слави, а з приходом більшовиків у 1939р. втратив навіть статус містечка! Сьогодні це мала, загублена на пограниччі місцевість.

Про його славу свідчить лише цехова гончарська церковця XVI ст. та залежі череп'я минулих століть скриті під землею.

Приблизно 35 років тому появилася в Потеличі ще одна особливість. Біля підніжжя горба, на якому стоїть церква, прокопано нове русло малої річки і як наслідок, там утворився широкий і глибокий каньйон, що відкрив гончарський літопис Потелича від перелому XIII/XIV ст. по XVII ст. включно. Із знайдених там черепків вдалося відтворити ряд побутової кераміки, а також кахлі. Треба признати, що потелицькі кахлі вирізняються солідним виконанням і гарним декором.

Особливу увагу привертає поливана у медовий колір кахля XVI ст. (іл. 22), відформована у викованій із бляхи матриці. Вона представляє рельєфного дракона у короні, з піднятим хвостом. При верхньому краї кахлі фрагментарно-уцілілий напис латинськими літерами. Відсутність двох перших літер унеможливує логічне відчитання. Цей напис настільки інтригуючий, що подаю дві паралельні концепції, які хоч теоретично могли б внести якусь розв'язку. Поздовжній модуль цієї кахлі та відсутність лівого і правого бортика може вказувати, що вона фризового типу, що плавним декором опоясувала піч. Тоді той напис був би фрагментом якоїсь довшої латинської цитати. Наприклад, якщо гіпотетично до вже існуючих літер "AIZITAM" додати спереду логічні дві літери "TR" — тоді постає латинське слово "TRANZITAM" (лат. tranzitus, -us — проминання, проходження).

Але може бути друга, цілком імовірна версія: дві літери у фрагменті цього напису "И" і "Z" — विकारбувані неправильно — "навиворить", що могло б вказувати, що майстер був не дуже досвідчений у латині і ціле слово विकарбував "навиротить". У тому випадку, написане слід читати справа наліво, що також не позбавлене сенсу. Отже, тоді перші чотирі літери читаються як "MATIS", що може означати: Матей, Матвій. Залишаються ще тільки дві букви "NA". І якщо знову ж таки гіпотетично, але сенсовно додати дві відсутні літери, наприклад "UM" — тоді цілість буде звучати "NAUM", цілком можливе в Галичині прізвище.

У тому випадку це могла б бути абсолютно унікальна "фірмова" кахля із здогадним, але цілком правдоподібним ім'ям майстра-кахляра. Дивно, що за стільки літ, пропустивши безліч черепків через свої руки, ніколи не зустрічалося на них навіть натяку на якийсь підпис, чи хоча би сигнатуру. Невже всі майстри-гончарі були неписьменними? Це мало правдоподібно. Можливо, від підписування на кахлях здержував майстрів якийсь забобон чи пересуд?

* * *

Цікавим місцем розшуків було колишнє городище біля с. Підгороддя, коло Рогатина на Івано-Франкіщині.

На жаль, частина горба біля цього села, де було колись скіфське поселення, потім городище русичів і вкінці замок, — пропала. Знищили її сучасні варвари недавнього періоду, лупаючи там гіпсову скалу.

На цьому справді трагічному скравку землі, було виявлено, між іншим, кахлечерепки XV-XVI ст., що без перебільшення треба назвати особливими. Мабуть наші предки у тих давніх часах ще не зовсім позбулися традицій поганства, бо їхнім найбільш улюбленим декоративним мотивом на кахлях, і то на протязі століття, все ще залишалася солярна тематика, інтерпретована на всі лади.

Найбільший подив викликають три пари кахель, що появились приблизно в таких відступах часу: в II половині XV ст. (іл. 11, 12), на переломі XV ст. — XVI ст. (іл. 13, 14) та в першій половині XVI ст., отже, на протязі доволі тривалого часу. Попарна їх тематика однозначна, хоча виразно спостерігається, що кожену пару кахель виконував інший майстер, в іншій манері та в іншому часі. Навіть керамічна маса кожного разу інша. Для перших трьох кахель тема спільна — солярно-космічна, хоч кожний варіант по-іншому трактований. Для других трьох кахель — мотив такий самий, та кожний по-іншому стилізований. Композиція у всіх хоч однакова, але вкрай рідкісна — по діагоналі. У довголітній практиці роботи над кахлями нічого подібного мені не зустрічалося, бо декор на кахлях, звично орієнтований вертикально, горизонтально або відцентрично.

Сама композиція у всіх цих випадках дуже стилізована і представляє собою щось “летюче”, що має пару овальних крил, технізований корпус з гострим дзьобом та стилізований хвіст. Діагональне розміщення цього об'єкту у всіх трьох варіантах виразно показує політ вгору, а при оберненні кахлі на 180° — на політ униз. Якщо співставити кахлі “солярні” з “летючими” ріг до рогу, то наглядно бачимо, що це візія космічного польоту (іл. 11, 12, 13, 14). Дивує тільки загадковий факт, що оті “космічні” традиції продовжували принаймі три покоління місцевих кахлярів. Мимоволі насувається ремінісценція, що саме в тому часі, в далекій Італії розпрацьовував ідею літаючого апарату Леонардо Да Вінчі.

Багатство різновидностей і, переважно класично-народна інтерпретація кахель з Підгороддя будять подив, тим більше, що у тих околицях не було особливо відомих гончарських традицій.

* * *

Хотілось би висловити думку про кахлі, знайдені на пограниччі ґрунтів між селами Попелі та Ясеницею Сільною на Бориславщині. (мал. 27, 28).

Урочище в лісі, зване “Монастирське” — це залишки ового дворича, обведеного ровом і валом. На цій території, у купі глини — ціле багатство черепків. Після їх експльорації і кропіткого опрацювання появилася з небуття цикл надзвичайно гарних фрагментів кахель.

Напевно, кахлі на побудову печі із згаданого урочища, були відформовані з форм двох різних періодів. Інколи це видимо практикувалось, особливо, коли взірці форм були атракційні. Вищевказані фризи, панно і півкруглі пластини, згодом відформовані з форм половини XVI ст. Декор виконаний в дусі пізнього ренесансу, з помітними слідами народної інтерпретації. Натомість, кахлі конструктивної частини печі близькі модулеві пересічних і були відтиснені з форм початку XVII ст. Про це свідчить новий спосіб декорування печі, що саме тоді народжувався: плавне продовження орнаменту у всіх чотирьох напрямках. Як виглядала ця піч — важко збагнути. Одне певне, що була вона велика і величава. Тотальне знищення оборонного дворича припадає згодом на середину XVII ст., отже, на часи Хмельниччини, після чого ніхто вже там ніколи не господарював. Повертаючись до наших знаменитих фризів, декоративних півкругів і семидільного геральдичного панно, треба підкреслити

високий мистецький рівень їх виконання. Всі вони вкриті цвітистими рельєфними орнаментами і розкрашені кольоровими емаллями. На панно по боках — два стоячі леви, що у лапах тримають у центрі щит із зображенням двохголового орла (іл. 25). Треба додати, що у Львові знайдено кахлю XVI ст. на ту саму тему і такої ж композиції, з двохголовим орлом.

Дивує відкілля у XVI ст. на наших землях так поширилась популярність геральдичного двохголового орла? Це явище виступає тільки в тому часі і виключно на кахлях. У пошуках кахель, на протязі тих декілька десятків років, вдалося виявити дванадцять варіантів двохголового орла, натомість одноголового королівський орел виступає у збірці лиш трикратно. Двохголовий орел не є ні візантійський, ні московський і навіть не австрійський, бо тоді з ними всіма у нас ще не було “задушевних” відносин. У цій колекції є два варіанти орлів, виконаних цією самою рукою. Як двохголовий, так і одноголовий орли, мають на грудях латинську літеру “S”. Це відома монограма польського короля Сигізмунда I (1506-1548). Ця літера, передусім, знаменито датує цю кахлю і дає підстави думати, що символ двохголового орла був у засягу королівської юрисдикції. Колись зустрічав я публікацію, яку вже сьогодні не можу уточнити. У ній вказано, що двохголовий орел був прадавнім символом Перемиської землі. Судячи по дієцезіальному розмежуванню, що збереглося до 1939 року Перемиське єпископство займало дуже обширну територію (від західної Лемківщини, по Сокальщину на сході). Можливо, саме цей віріант був би найближчий до правди.

* * *

Певні ремінісценції будять дві кахлі, найдені у м. Жовкві в одному викопі, біля ринку. Обі вони потерпіли в пожежі, і після реконструкції виявилось, що вони парні. Перша представляє рельєфного лева у короні (отже геральдичного) (іл. 28), у боєвій поставі, зверненого вправо. Композиція повна експресії, а знаменита стилізація ставить його по красі на перше місце між левами у колекції. На другій кахлі — рельєфне зображення одноголового королівського орла, теж у короні, зверненого вліво, з войовничо розпостертими крилами, але вся композиція у виразно-гротескній інтерпретації. Виникає думка, що таке різне трактування обох кахель є символічне, і могло постати у нас в Жовкві, щойно після переможної битви під Жовтими водами.

Треба згадати про ще одну сюжетну кахлю II половини XVII ст., знайдену також у Жовкві (іл. 31). Ця кахля по краях обведена звисаючими гірляндами, а в центрі високим рельєфом — до пояса зображення двох постатей у карикатурній інтерпретації. Мужчина у профіль, тримає у руці сокола, жінка — анфас, у піднятій руці тримає довгий, немов різницький ніж. Відомо, що сокіл — це дуже цінений мисливський птах і жодне полювання “вищих сфер” не обходилося без нього. Мабуть, кахляр-весельчак хотів увіковічнити якийсь “товариський скандал”. Можливо навіть, під цими двома посталями слід вбачати королівську пару (Яна III і Марисеньку), що були відомі з безнастанних суперечок, які однак, все закінчувались полюбовно. Отже, можливо, сюжет кахлі і відзеркалює таку королівську суперечку, бо хто ж крім жінки короля посмів би підняти ножа на сокола — королівську птицю.

* * *

На території, тоді ще не розділеної сьогоднішніми кордонами, Галичини, появились свого часу дві близнючі кахлі з майже ідентичним зображенням “Ренесансної дами” — одна зі Львова (іл. 8), друга з Перемишля.

Не було б в тому нічого надзвичайного, бо мандрівні майстри-кахлярі долали і більші віддалі, але дивним видається те, що при крайній подібності зображення обох “дам” — перемиська має всі зовнішні ознаки кахлі, на сто років молодшої від її львівської близнючої посестри.

Тут слід згадати, що кахляр для справжньої мультиплікації якогось зразка мусив мати водночас в роботі декілька форм. Отже і в даному випадку мусило бути

викарбовано в блясі декілька штук зображення цієї "дами"... Про ідентичне повторення карбованих зображень не могло бути мови, але без сумніву, єднала їх ілюзорна подібність. Очевидно, що обидва зображення наших "дам" походять з двох різних матриць, однак, без сумніву, виконаних водночас і рукою одного і того ж майстра.

Відкілля ж тоді взялась ця столітня різниця між обома кахлями?

Напевно, десь у половині XVст. львівський майстер виконав кілька матриць із зображенням "Ренесансної дами" і дав їм характеристичні для цього часу рамки. Згодом, десь у першій половині XVIст., новий власник форм усунув застарілі на той час рамки і замінив їх модним тоді валиком. Саме цей факт модифікації оберіжжя кахлі виявляє різницю в датуванні між перемиською і львівською кахлями.

Якщо уявно викинути наявність валика, що є ознакою XVIст. — тоді самій пластині із зображенням "дами" слід би повернути властиву їй дату — XVст. Це поза всяким сумнівом підтверджує її близнюча кахля зі Львова.

* * *

Кераміка Галицької землі — так названа колекція тому, що зібрана вона виключно на тій території. Ця збірка повинна хоча б частинно виповнити ті непомірні втрати, які зазнала наша матеріальна культура, окрадена віками "добрими сусідами".

"Повернене з небуття" — так можна би назвати цю збірку. Особливої уваги заслуговує колекція наших давніх кахель, що є унікальною за чисельністю і укомплектуванням. Зібраний матеріал відкриває перед нами керамічний літопис рельєфної пластики та взірництва, підкреслює невичерпну творчу одуховленість наших Предків. Колекція охоплює, мабуть, майже всі видозміни кахель в Галичині, на протязі біля семи століть. Без сумніву, цей матеріал несе в собі історико-наукові та мистецько-пізнавальні вартості.

На мою думку, шлях кахлярства в Галичині почався значно скоріше, як загально прийнято вважати. Він починається у світлу епоху князя Осмомисла.

На конкретних зразках можна відносно докладно простежити виникнення і увесь шлях розвитку нашого кахлярства. На основі цих знахідок, із різних, інколи дуже віддалених місцевостей та з різних історичних періодів, зможемо прояснити "велику таємницю" і сказати як, де і коли виникли в нас кахлі.

Збірка всегалицької кераміки минулих віків демонструється вперше у Львові! Після закриття виставки вона перейде у неподільну власність столичного Города Льва.

Надіюсь, що стане вона надійною основою для виникнення у Львові великого музею нашої керамічної культури:

"Від Трипілля до наших днів!"

Петро Лінинський

Література:

- ¹ Ambrosiani S. Zur topologie Ältern Kacheln, Stockholm, 1910.
- ² Малевская М.В., Раппорт П.А. Декоративные керамические плитки древнего Галича. Slóveńska archeológia, 1978
- ³ Reinfuss R. Ludowe kafle malowane. Kraków, 1966
- ⁴ Gajerski S.-F. Materiały do historii osrodków garnczarskich Potyliczu i okolicy. "Polska Sztuka Ludowa", Warszawa, 1960, №1, ст.42-50.
- ⁵ Katalog wystawy kafli zabytkowych województwa Rzeszowskiego Muzeum w Jarosławiu, 1961.

Каталог наявних кахель.

1. Першокахля, перелом XII/XIII ст., с.П'ятничани, Львівська обл., А=17.5x18см, інв. №1.
2. Горшкова кахля, I половина XIVст., с.Потелич, Львівська обл. А=11.5x9.5см, d=11см, Н=18см, інв. №2.
3. Горшкова кахля, I половина XIVст., с.Потелич, Львівська обл. А=10.5x10.5см, d=10.5см, Н=18см, інв. №3.
4. Горшкова кахля, I пол. XIVст., с.Олесько, Львівська обл. А=14x15см, d=11.5см, Н=13см, інв. №4.
5. Горшкова кахля, середин XIVст., с.Олесько, Львівська обл. А=18x18см, d=10.3см, Н=15см, інв. №5.
6. Кахля, II половина XIVст., м.Львів А=15.5x16см, d=8.5см, Н=8.3см, інв.№6.
7. Мискова кахля, II половина XIVст., с.Олесько, Львівська обл. А=18x20см, d=10см, Н=11.2см, інв. №7.
8. Мискова кахля, II половина XIVст., с.Олесько, Львівська обл. А=19.5x19.5см, d=11см, Н=9.3см, інв. №8.
9. Мискова кахля, XVст., с.Урич, Львівська обл. А19.5x19.5см, Н=8.8см, dдна=9.5см, інв. №55.
10. Мискова кахля, кін.XIVст., с.Урич-Тустань, Львівська обл., Н=9см, А=24x19см, інв. №55а.
11. Мискова кахля, XIVст., с.Старий Збараж, Тернопільська обл., Н=9см, А=17x17см, d=7.5см, імовірна реконструкція, інв. №232.
12. Мискова кахля, XIVст., с.Потелич, Львівська обл., Н=11см, А=17,5x17,5см, d=10см, інв. №234.
13. Завершальна фризова кахля, кін.XIV - поч.XVст., с.Олесько, Львівська обл., А=16x20см, інв. №227.
14. Завершальна фризова кахля, XV ст., с.Підгороддя,Івано-Франківська обл., А=16x19см, інв. №228.
15. Завершальна фризова кахля, XV ст., с.Підгороддя,Івано-Франківська обл., А=17x15.5см, інв. №229.
16. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=23x22см, інв. №190.
17. Кахля, XVст., с.Олесько, Львівська обл. А=18.5x18.5см, інв. №8а.
18. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Потелич, Львівська обл. А=18.5x17.5см, інв. №9.
19. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., м.Львів А=18x18см, Н=2.5см, інв. №10.
20. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., м.Львів А=19.5x19.5см, Н=12см, інв.№11.
21. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., м.Львів А=21x21см, Н=3см, інв. №12.
22. Кахля, XVст., м.Львів А=17x20.5см, Н=2.8см, інв. №13.
23. Кахля, XVст., с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=16x22см, Н=1см, інв. №14.
24. Кахля, XVст., с.Старий Збараж, Тернопільська обл А=16x16см, Н=9см, інв. №15.
25. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=20x21см, Н=2.5см, інв. №16.

26. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=19.8x19.5см, інв. №16а.
27. Кахля, XVст., м.Львів А=21.5x21.5см, інв. №16б.
28. Кахля, XVст., м.Львів А=17.5x17.5см, Н=2см, інв. №17.
29. Кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=22x20.5см, Н=3см, інв. №18.
30. Кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=19.5x19.5см, Н=1.8см, інв. №19.
31. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=22x23.5см, Н=1.5см, інв. №20.
32. Кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=23x22см, Н=3см, інв. №21.
33. Кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=20x21см, Н=4.7см, інв. №22.
34. Наріжна кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. Аа=18.5x19см, Аб=10x19см, інв. №23.
35. Кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=18.5x19.5см, Н=4-6см, інв. №24.
36. Кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=19x19.5см, Н=6см, інв. №25.
37. Кахля, поч. XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=21.5x21см, інв. №26.
38. Кахля, початок XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=20.5x20.5см, інв. №27.
39. Кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=20x20.5см, інв. №28.
40. Кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=20.5x18.5см, інв. №250.
41. Кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=20.5x21.5см, інв. №29.
42. Кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=21x21см, інв. №30.
43. Кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=19x21см, інв. №31.
44. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=21x20см, інв. №32.
45. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=22x20см, інв. №33.
46. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=22.3x19.3см, інв. №34.
47. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=20.5x22.5см, інв. №35.
48. Кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=20.5x22см, інв. №36.
49. Кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=20.5x20.5см, інв. №37.
50. Кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=22x19см, інв. №38.
51. Кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=23x21см, інв. №39.
52. Частина наріжної кахлі XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=12x21.5см, інв. №40.
53. Фризова кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=21x18.5см, інв. №41.
54. Завершальна фризова кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=23x20см, інв. №42.

55. Фризова кахля, XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=23x21см, інв. №43.
56. Фризова кахля, перелом XVст. — XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=19x11см, інв. №44.
57. Завершальна кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=21x16.5см, інв. №45.
58. Завершальна кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=23.5x16.5см, інв. №46.
59. Завершальна кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=24x16.5см, інв. №47.
60. Кахля, XVст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=23x12см, інв. №48.
61. Завершальна кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Підгороддя, Івано-Франківська обл. А=16x20.5см, інв. №49.
62. Завершальна кахля, кін. XVст., с.Старичі, Львівська обл. А=21x24см, інв. №50.
63. Наріжний фриз, кін. XVст., с.Старичі, Львівська обл. А=8x12см, Н=15.5см, інв. №50а.
64. Завершальна кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Старичі, Львівська обл. А=24.8x14см, інв. №51.
65. Завершальна кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Старичі, Львівська обл. А=24.5x14см, інв. №52.
66. Кахля, XVIст., с.Старичі, Львівська обл. А=21x21см, Н=11.7см, інв. №53.
67. Кахля, XVIст., с.Старичі, Львівська обл. А=21,5x21,5 см, інв. №208.
68. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Урич, Львівська обл. А=20x23.5см, інв. №54.
69. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Урич, Львівська обл. А=20.3x19.5см, інв. №56.
70. Кахля, початок XVIст., с.Урич, Львівська обл. А=20.7x19.5см, інв. №57.
71. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Урич, Львівська обл. А=17x20см, інв. №58.
72. Частина наріжної кахлі, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Урич, Львівська обл. А=19.5x10см, інв. №59.
73. Кахля, кін. XVст. — поч. XVIст., с.Урич, Львівська обл. Н=10см, d=14см, інв. №60.
74. Фризова кахля, XVIст., м. Бучач, Тернопільська обл. А=10.5x18см, інв. №231.
75. Кахля, поч. XVIст., м.Львів А=20.5x20.5см, інв. №61.
76. Кахля, поч. XVIст., м.Львів А=18.5x18см, інв. №62.
77. Кахля, поч. XVIст., м.Львів А=19.5x19.8см, інв. №63.
78. Кахля, XVIст., м.Львів А=20x18см, інв. №64.
79. Кахля, XVIст., с.Потелич, Львівська обл., А=17.5x17.5см, інв. №65.
80. Кахля, XVIст., с.Токи, Тернопільська обл. А=18.5x20см, Н=8.5см, інв. №66.
81. Кахля, XVIст., с.Потелич, Львівська обл. А=23x19.5см, інв. №67.
82. Кахля, XVIст., с.Потелич, Львівська обл., А=18x19.5см, Н=10.5см, інв. №215.
83. Кахля, XVIст., с.Потелич, Львівська обл. А=18x18см, інв. №196.
84. Кахля, XVIст., с.Потелич, Львівська обл. А=18x20см, інв. №69.
85. Кахля, XVIст., с.Попелі, Львівська обл. А=18x18.3см, інв. №70.
86. Кахля, XVIст., с.Попелі, Львівська обл. А=20.5x20см, інв. №71.
87. Кахля, XVIст., м.Львів А=21x21см, інв. №72.

88. Кахля, XVIст., м.Львів А=20x20см, інв.№201.
89. Кахля, XVIст., м.Львів А=19x19см, інв.№207.
90. Кахля, XVIст., м.Львів А=19x19см, інв.№209.
91. Кахля, XVIст., м.Львів А=19,5x20см, інв.№210.
92. Кахля, XVIст., м.Львів А=19x19см, інв.№211.
93. Кахля, XVIст., м.Львів А=19.5x22.5см, інв.№68.
94. Геральдичне панно, складене із семи кахель, пол. XVIст., с.Попелі, Львівська обл. А=62x45см, інв.№73.
95. Три однакові кахельні фризи, пол. XVIст., с.Попелі, Львівська обл. Аа=21см, Аб=21см, Ав=21см, Н=9.5см інв.№73а.
96. Три однорідні кахлі, поч. XVII ст., с.Попелі, Львівська обл., Аа=18.5x20.5см, Аб=18.7x20.5см, Ав=18.5x20см, інв.№74.
97. Фризова кахля, XVIст., с.Попелі, Львівська обл. А=31.5x20см, інв.№75.
98. Фриз, складений із чотирьох кахлевих елементів, XVIст., с.Попелі, Львівська обл. Аа=20x31см, Аб=20x32см, Ав=20x31.5см, Аг=14.5x31.5см, інв.№76.
99. Фризова кахля, пол. XVIст., с.Попелі, Львівська обл. А=20x13см, інв.№76а.
100. Три півкруглі пластини-завершальні елементи печі, пол. XVIст., с.Попелі, Львівська обл. Аа=33x28см, Аб=31.5x28.5см, Ав=33x28см, інв.№77.
101. Кахля, XVIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=20x20см, інв.№203.
102. Кахля, XVIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=19x18.5см, інв.№78.
103. Кахля, XVIIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=19x19см, інв.№197.
104. Кахля, I пол. XVIIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=19.5x19.5см, інв.№202.
105. Кахля, XVIIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=18x17.5см, інв.№79.
106. Кахля, XVIIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=18x18.3см, інв.№80.
107. Кахля, XVIIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=19.5x19.5см, інв.№81.
108. Кахля, XVIIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=19.5x19.5см, Н=11см, інв.№198.
109. Кахля, XVIIст., с.Бубнище, Львівська обл. А=20.5x21см, інв.№83.
110. Кахля, XVIIст., с.Бережниця, Івано-Франківська обл. А=19x19см, інв.№82.
111. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=18x19см, інв.№84.
112. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=17x17.5см, інв.№85.
113. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=18x19.5см, інв.№86.
114. Кахля, XVIст., с.Потелич, Львівська обл. А=18.5x18.5см, інв.№204.
115. Кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=17x17см, інв.№87.
116. Кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=17.5x16.3см, інв.№88.
117. Наріжна кахля, XVIст., с.Потелич, Львівська обл. Аа=16x17см, Аб=16x7см, інв.№89.
118. Наріжна фризова кахля, поч. XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=14x18см, інв.№90.
119. Наріжна фризова кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. Аа=14x19см, Аб=14x10см, інв.№91.
120. Фризова кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=14x18.5см, інв.№92.
121. Фризова кахля, кін. XVIст. — поч. XVII ст., с.Потелич, Львівська обл. А=15x18.5см, інв.№93.

122. Наріжна фризова кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. Аа=14x14см, Аб=8.5x14см, Н=14см, інв.№94.
123. Фризова кахля, XVIст., с.Потелич, Львівська обл. А=16.5см, Н=14см, інв.№95.
124. Фризова кахля, кін. XVIст., с.Потелич, Львівська обл. А=17x19.5см, інв.№96.
125. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=20x20см, інв.№99.
126. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=21x21см, інв.№195.
127. Наріжна кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=12.5x14.5см, інв.№233.
128. Фризова кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=22см, Н=20см, інв.№97.
129. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=20.5x19.5см, інв.№98.
130. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=20x20см, інв.№194.
131. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=20x20.5см, інв.№100.
132. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=17.5x16.5см, інв.№101.
133. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=18.5x19см, інв.№134.
134. Кахельне панно, композиція із чотирьох елементів, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=37x36.5см, інв.№102.
135. Завершальна кахля-коронка, поч. XVIIст., с.Токи, Тернопільська обл., А=16.5см, Н=25.5см, інв.№103.
136. Завершальна кахля-коронка, поч. XVIIст., с.Токи, Тернопільська обл. А=17.5см, Н=25.5см, інв.№104.
137. Завершальна кахля-коронка, XVIст., с.Токи, Тернопільська обл. А=22.5см, Н=9.5см, інв.№105.
138. Кахля, XVIст., с.Олесько, Львівська обл. А=18.7x19см, Н=10.5см, інв.№106.
139. Кахля, XVIст., с.Олесько, Львівська обл. А=18x20см, інв.№106а.
140. Кахля, XVIст., с.Олесько, Львівська обл. А=19.5x19.5см, інв.№205.
141. Кахля, XVIст., с.Олесько,(замок), Львівська обл. А=19x19см, інв.№257.
142. Кахля, XVIст., с.Олесько, Львівська обл. А=19x19см, інв.№206.
143. Кахля, XVIIст., м.Збараж, Тернопільська обл. А=19.5x20см, Н=10.5см, інв.№217.
144. Наріжна кахля, XVIст., м.Львів, А=13см, Н=20.3см, інв.№107.
145. Кахля, поч. XVIIст., м.Луцьк, А=17x16.5см, інв.№216.
146. Завершальна фризова кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., м.Львів А=14x20.5см, інв.№219.
147. Завершальна фризова кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., м.Львів А=15x19см, інв.№220.
148. Завершальна фризова кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., м.Львів А=9.5x22см, інв.№221.
149. Завершальна кахля, кін. XVIст. — поч. XVIIст., м.Львів А=17x17.5см, інв.№108.
150. Кахля, XVIIст., с.Лаврів, Львівська обл. А=19x21см, інв.№109.
151. Кахля, II пол. XVIIст., с.Лаврів, Львівська обл. А=18x20см, інв.№110.
152. Кахля, II пол. XVIIст., с.Лаврів, Львівська обл. А=16,5x18см, інв.№111.
153. Геральдична кахля роду Кульчицьких (цілість композиції доповнюють дві гіпсові копії тої ж) I пол. XVIIст., с.Лаврів, Львівська обл. Аа=20.5x21см, Аб=20x20.5см, Ав=20x20.5см, інв.№112.
154. Кахля, кін. XVII ст., с.Лаврів, Львівська обл. А=16.5x20см, інв.№113.
155. Кахля, XVIIст., с.Лаврів, Львівська обл. А=19.5см, Н=11см, інв.№114.
156. Кахля, XVIIIст., с.Лаврів, Львівська обл. А=16.5x19.5см, Н=7.5см, інв.№115.

157. Кахля, XVIIIст., с.Лаврів, Львівська обл. А=16x19.5см, Н=8.5см, інв.№115а.
158. Фризіві кахлі, XVIIст., с.Лаврів, Львівська обл. Аа=14x17.5см, На=9.5см, Аб=13.8x17см, Нб=8см, інв.№116.
159. Фризова кахля, XVIIст., с.Лаврів, Львівська обл. А=14x17.5см, інв.№117
160. Фризова кахля, XVIIст., с.Лаврів, Львівська обл. А=14.5x15.5см, інв.№118.
161. Кахля, XVIIст., м.Ужгород, Закарпатська обл. А=20x20.5см, інв.№235.
162. Кахля, XVIIст., м.Ужгород, Закарпатська обл. А=18.5x19см, інв.№236.
163. Кахля, XVII-XVIIIст., м.Ужгород, Закарпатська обл. А=20.5x20.5см, інв.№237.
164. Наріжна кахля, XVIIст., м.Ужгород, Закарпатська обл. А=7.5x21x5см, Н=6.5, інв.№238.
165. Фризова кахля, XVIIст., м.Ужгород, Закарпатська обл. А=15x15.5см, інв.№239.
166. Фризова кахля, XVIст. — XVII ст., с.Середнє, Закарпатська обл. А=19x18.5см, інв.№242.
167. Завершальна фризова кахля, поч. XVIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=16.5x17.5см, інв.№191.
168. Завершальна фризова кахля, поч. XVIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=16.5x16.5см, інв.№230.
169. Кахля, XVIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=19x19см, інв.№192.
170. Кахля, поч. XVIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=19x19см, інв.№193.
171. Кахля, II пол. XVIIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=17x23см, інв.№214.
172. Кахля, II пол. XVIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=16.5x20см, інв.№119.
173. Наріжна кахля, II пол. XVII ст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. Аа=17x21см, Аб=8.3x20.5см, інв.№120.
174. Кахля, II пол. XVIIст. — поч. XVIIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=16x19см, інв.№121.
175. Кахля, II пол. XVIIст. — поч. XVIIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=16.8x19см, інв.№122.
176. Кахля, II пол. XVIIст. — поч. XVIIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=15.2x16см, інв.№123.
177. Кахля, II пол. XVIIст. — поч. XVIIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=17.5x17.5см, інв.№124.
178. Кахля, II пол. XVIIст. — поч. XVIIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=18x19см, інв.№125.
179. Наріжна кахля, кін. XVIIст. — поч. XVIIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. Аа=16x18.7см, Аб=7.5x18.7см, інв.№126.
180. Фризова кахля, II пол. XVIIст. — поч. XVIIIст., с.Скит Манявський, Івано-Франківська обл. А=18.3x17см, інв.№127.
181. Наріжна кахля, XVIIст., с.Крилос, Львівська обл. Аа=18x20см, Аб=18x8.5см, інв.№128.
182. Кахля, XVIIст.(до 1649р.), с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=17.5x17см, інв.№129.

183. Кахля, XVIIст.(до 1649р.), с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=19x20.5см, інв.№130.
184. Кахля, XVIIст.(до 1649р.), с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=21.3x21.3см, інв.№131.
185. Кахля, XVIIст.(до 1649р.), с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=19x19.5см, інв.№132.
186. Кахля, XVIIст.(до 1649р.), с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=20x20см, інв.№133.
187. Кахля, XVIIст., с.Журавенко, Івано-Франківська обл. А=20x20см, інв.№135.
188. Кахля, XVIIст., с.Журавенко, Івано-Франківська обл. А=18.5x20см, інв.№136.
189. Кахля, XVIIст., с.Журавенко, Івано-Франківська обл. А=18.5x18.5см, інв.№137.
190. Кахля, XVIIст., с.Журавенко, Івано-Франківська обл. А=18.5x17.3см, інв.№138.
191. Кахля, XVIIст., с.Журавенко, Івано-Франківська обл. А=18.5x18.5см, інв.№139.
192. Фризова кахля, XVIIст., с.Журавенко, Івано-Франківська обл. А=20см, Н=13см, інв.№140.
193. Фризова кахля, XVIIст., с.Журавенко, Івано-Франківська обл. А=19см, Н=12см, інв.№141.
194. Кахля, XVIIст., с.Олесько, Львівська обл. А=19x18см, інв.№142
195. Кахля, XVIIст., с.Потелич, Львівська обл. А=19см, Н=10см, інв.№143.
196. Кахля, XVIIст., с.Вербляни, Львівська обл. А=18x19.5см, інв.№144.
197. Кахля, II пол. XVIIст., м.Жовква, Львівська обл. А=21x21см, інв.№145.
198. Кахля, II пол. XVIIст., м.Жовква, Львівська обл. А=21x21см, Н=8.5см, інв.№146.
199. Кахля, II пол. XVIIст., м.Жовква, Львівська обл. А=21x20.5см, інв.№147.
200. Кахля, II пол. XVIIст. — поч. XVIII ст., м.Жовква, Львівська обл. А=19x21см, інв.№148.
201. Фризова кахля, II пол. XVIIст., м.Жовква, Львівська обл. А=21см, Н=9см, інв.№149.
202. Кахля, XVIIст., м.Жовква, Львівська обл. Аа=19.5см, Аб=10см, Н=10.5см, інв.№150.
203. Наріжна кахля, XVIIст., м.Жовква, Львівська обл. Аа=12см, Аб=9.2см, Н=19см, інв.№151.
204. Кахля, I пол. XVIIст., м.Львів А=17x19.3см, інв.№152.
205. Кахля, I пол. XVIIст., м.Львів А=19x18.3см, інв.№153.
206. Кахля, I пол. XVIIст., м.Львів А=20x20см, інв.№154.
207. Кахля, I пол. XVIIст., м.Львів А=19.3x20.5см, інв.№155.
208. Кахля, I пол. XVIIст., м.Львів А=18.5x20.2см, інв.№156.
209. Кахля, I пол. XVIIст., м.Львів А=18.5x20.5см, інв.№157.
210. Кахля, I пол. XVIIст., м.Львів А=18.5x20см, інв.№158.
211. Кахля, XVIIст., м.Львів А=17.5x20см, Н=9см, інв.№212.
212. Кахля, XVIIст., м.Львів А=10x20.5см, Н=10см, інв.№218.
213. Завершальна фризова кахля, XVIIст., м.Львів А=18x21см, інв.№226.
214. Кахля, XVIIст., м.Львів А=18x20см, інв.№225.
215. Кахля, XVIIст., м.Львів А=18x21см, інв.№224.
216. Завершальна фризова кахля, XVIIст., м.Львів А=9x17см, інв.№222.
217. Завершальна фризова кахля, XVIIст., м.Львів А=11x19см, інв.№223.

218. Кахля, серед. XVIIст., м.Львів А=17.5x20см, інв.№199.
219. Кахля, XVIIст., м.Львів А=20.5x20.5см, інв.№200.
220. Кахля, XVIIст., м.Львів А=17.5x19.5см, інв.№159.
221. Кахля, XVIст. — XVIIст., м.Львів А=10x21см, інв.№160.
222. Кахля, перелом XVIст. — XVIIст., м.Львів А=18.2x8см, інв.№161.
223. Кахля, XVIIст., м.Львів А=21.5x10.7см, інв.№162.
224. Кахля, XVIIст., м.Львів А=18x20см, інв.№163.
225. Кахля, XVIIст., м.Львів А=18x21см, інв.№164.
226. Кахля, XVIIст., м.Львів А=18.5x21см, інв.№165.
227. Наріжна кахля, поч. XVIIст., м.Львів Аа=17x15см, Аб=19x17см, Н=15см, інв.№166.
228. Фризова кахля, поч. XVIIст., м.Львів А=19.5x15.5см, Нр=10см, інв.№167.
229. Кахля, XVIIст., м.Львів А=19x15.3см, інв.№168.
230. Наріжна кахля, XVIIст., м.Львів А=20x10см, інв.№169.
231. Наріжна кахля, XVIIст., м.Львів А=20x10см, інв.№169а.
232. Кахля, XVIIст., м.Луцьк А=21x21.5см, інв.№243.
233. Фризова наріжна кахля, XVIIст., м.Львів Аа=14x18см, Аб=6x9см, Н=13см, інв.№170.
234. Фризова кахля, XVIIст., м.Львів А=18.5x10.5см, інв.№171.
235. Фризова кахля, XVIIст., м.Львів А=20.5x10см, інв.№172.
236. Фризова кахля, XVIIст., м.Львів А=19x9.6см, інв.№173.
237. Кахля, XVIIст., м.Львів А=17.5x9см, інв.№174.
238. Фризова кахля, кін. XVIIст., м.Львів А=19.8x10.5см, Нр=7см, інв.№175.
239. Фризова кахля, XVIIст., м.Львів А=22.5x14см, інв.№251.
240. Кахля, II пол. XVIIст., м.Львів А=20.5x13см, інв.№176.
241. Наріжна завершальна кахля, XVIIст. — XVIIIст.(?), м.Яворів, Львівська обл., А=15x15см, Н=18см, інв.№256.
242. Наріжна кахля, кін. XVIIст. — поч. XVIIIст., м.Львів Аа=11см, Аб=11см, Н=19см, інв.№177.
243. Кахля, кін. XVIIст. — поч. XVIIIст., м.Львів Аа=11см, Аб=10см, Н=18.5см, інв.№178.
244. Кахля, кін. XVIIст. — поч. XVIIIст., м.Львів, Аа=10.5см, Аб=10.5см, Н=19см, інв.№179.
245. Кахля, кін. XVIIст. — поч. XVIIIст., м.Львів, А=19.5x20.8см, інв.№180.
246. Кахля, XVIIIст., м.Львів, А=17x20.5см, інв.№181.
247. Завершальна кахля, XVIIIст., м.Львів, А=14.5x9см, інв.№182.
248. Фризова кахля, XVIIIст., м.Львів, А=22см, Н=13см, інв.№183.
249. Фризова кахля, XVIIIст., м.Львів, А=19x9см, Нр=6.5см, інв.№184.
250. Фризова кахля, XVIIIст., м.Львів, А=19x10см, Нр=9см, інв.№255.
251. Наріжна фризова кахля, XVIIIст., м.Львів, А=18x10см, Нр=10см, інв.№254.
252. Кахля, XVIIIст., м.Львів, А=19.8x9.8см, інв.№185.
253. Кахля, XVIIIст., м.Львів, А=19x11.5см, Нр=8.5см, інв.№186.
254. Кахля, XVIIIст., м.Львів, А=17.5x21см, інв.№187.
255. Кахля, XVIIIст., м.Львів, А=17x20.5см, Н=8см, інв.№213.
256. Кахля, XVIIIст., м.Львів, А=20x16.5см, Нр=5.5см, інв.№188.

257. Кахля, XVIIIст., с.Олесько, Львівська обл., А=20.8x21.8см, інв.№189.
258. Фрагмент кахлі: “Воїн з мечем”, XVIст., Невицький замок, Закарпаття, А=22.5x13.5см, інв.№240.
259. Фрагмент кахлі: Обличчя мужчини, XVIст., Невицький замок, Закарпаття, А=9x13.5см, інв.№241.
260. Фрагмент пластини обрамлення горна XVI-XVIIст., Львів, А=19x10.5см, інв.№244.
261. Фрагмент кахлі: “Погруддя князя”, XVст., с. Підгороддя, Івано-Франківська обл., А=20x20см, інв.№242а.
262. Фрагмент кахлі: “Мадонна з Ісусом”, XVIст., с. Олесько, Львівська обл., А=21x15см, інв.№243а.
263. Фрагмент кахлі “Змісборець”, XVIст., Львів, А=12x8.5см, інв.№244а.
264. Фрагмент кахлі “Вершник”, XVIст., с.Токи, Тернопільська обл. А=14x10.5см, інв.№245.
265. Фрагмент кахлі “Геральдичний лев”, XVIст., Львів, А=17x18см, інв.№246.
266. Фрагмент кахлі “Медвідь”, поч.XVIст., с.Старий Збараж, Тернопільська обл. А=20x14.5см, інв.№247.
267. Фрагмент наріжної кахлі, XVIIст., Львів, А=15x13см, Н=9см., інв.№248.
268. Фрагмент наріжної кахлі, XVIIст., Львів, А=20x9см, інв.№249.
269. Фрагмент кахлі, XVIст., Львів, А=14.5x12.5см, інв.№252.
270. Фрагмент панно, (№73), XVIст., с.Попелі, Львівська обл. А=22.5x14см, Н=12см., інв.№253.
271. Фрагмент матриці, XVIIст., с.Потелич, інв.№261а.
272. Фрагмент матриці, XVIIст., с.Потелич, інв.№261б.
273. Фрагмент кахлі з матриці, інв.№261а., XVIIст., с.Потелич, інв.№263.

* * *

274. Світильник-грійник (для “скрибів”), XIVст., с.Урич-Тустань, Львів, А=28x17.5x8см., інв.№258.
275. “Цеглинка” (вона ж крилоська плитка II типу, II пол. XIIст.) Гіпсова копія з оригіналу №Арх.78, ЛКГ, А=17x17см, Н=4.5см, інв.№259.
276. Модель наріжника глинобитної печі, облицьованої крилоськими декоративними цеглинами II пол. XIIст., інв.№260.Задум і реалізація автора.
277. Двосторонній модуль для виготовлення керамічної матриці, XVIст., с.Попелі, інв.№262.
278. Цеглина для спорядження печі. Трипільське поселення біля м.Тустань, Івано-Франківська обл. інв.№264.

* * *

Увесь матеріал, що не ввійшов у каталог, знаходиться в стадії опрацювання, або із-за надмірних втрат не підлягає реконструкції.
Всі праці по реставрації та реконструкції виконані Петром Ліпинським.

Упорядник

Т.Олейнікова

Монтаж

А.Ярема, І.Ковальський

Комп'ютерна верстка

Т.Олейнікова, Ю.Шевчук, А.Ярема

Екслібрис

Т. Венгриновича

Світлини

О.Бачмага, В.Тухватшин

Підписано до друку 07.06.99

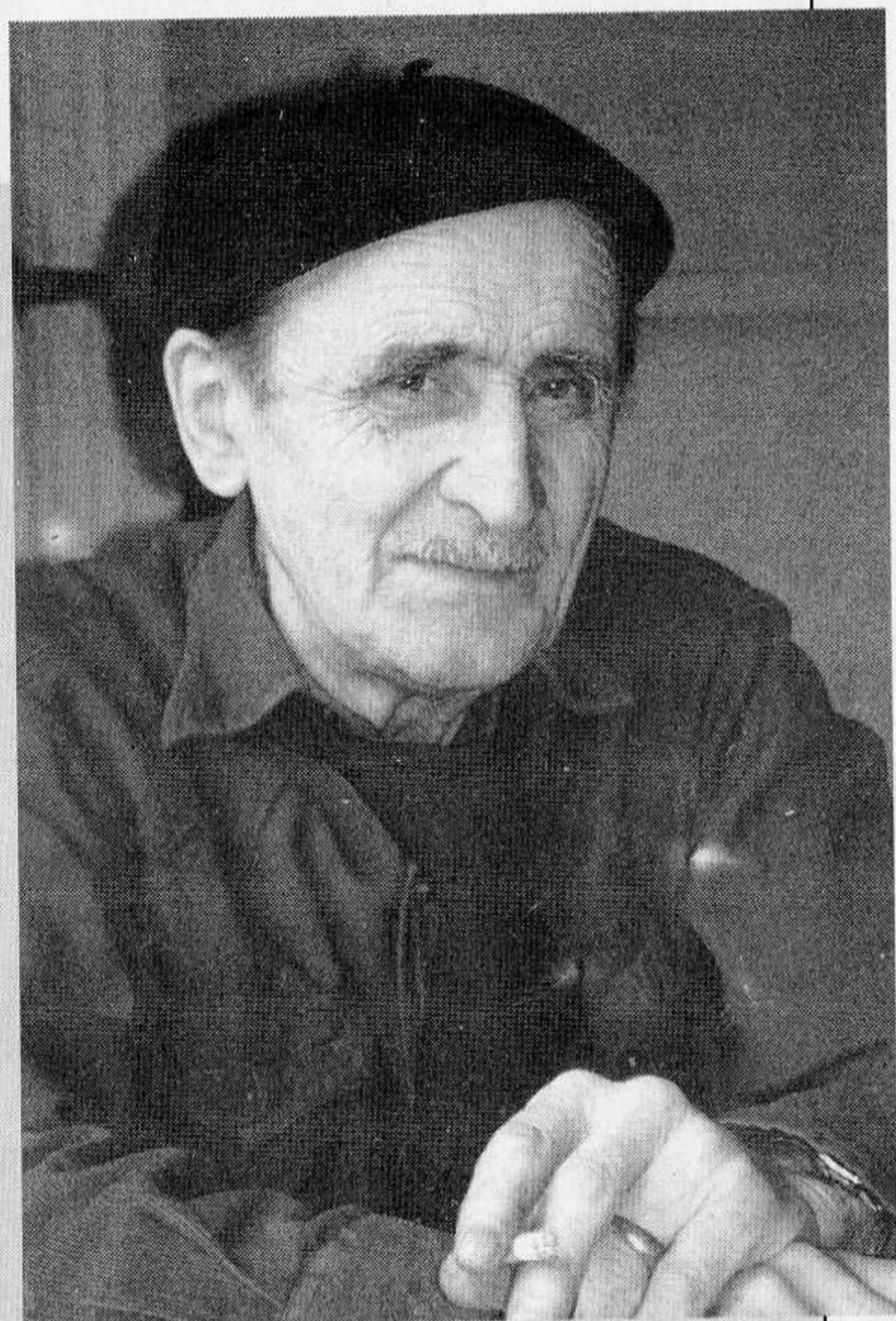
Формат 60x84 ^{1/16}

Папір офс., Гарнітура Times. Друк офс.

Тираж 500, Зам.218

Друк ВТФ "Друксервіс", 290902, Україна, Львів-Винники, вул. Галицька, 14а

Петро Лінинський народився 1 жовтня 1920 року в селі Старичі на Яворівщині в сім'ї службовця. Середню освіту закінчив у 1941 році. В час війни працював на різних роботах. З 1947 по 1955 р. відбував ув'язнення в таборах Воркути. Після звільнення повернувся у Львів. У 1957 р. працював в Ширпотребі різьбарем по кістці та рогу. Тоді здобув Першу нагороду на Всесоюзному конкурсі сувенірів у Москві. З 1958 р. працював консерватором, згодом реставратором у Львівському музеї українського мистецтва. Після ряду стажувань у Москві в 1968 р. присвоєно йому звання реставратора найвищої категорії.

Паралельно займався творчою працею в галузі пластики малих форм. З 1963 р. став членом Спілки художників, з якої по десяти роках був виключений з ідеологічних міркувань.

В тому часі і з тих же причин був змушений покинути працю в музеї. З 1973 р. перейшов працювати в Міжобласну реставраційну майстерню, як художній керівник по реставрації станкового і монументального живопису. У 1986 р. вийшов на пенсію.

Протягом майже сорока років увесь особистий час приділяв розшуку і реставрації давньої кераміки.